

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА**

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Кафедра всесвітньої історії

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА РЕЖИМУ БЕНІТО МУССОЛІНІ В ІТАЛІЇ»

Спеціальність: 032 «Історія та археологія»

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Співакова Софія Станіславівна,
студентка 4 курсу групи ІСб-1-21-4.0д

Науковий керівник:

Драч Оксана Олександрівна,
професор кафедри всесвітньої історії,
доктор історичних наук, професор

Роботу захищено «___» _____ 2025 р.

Оцінка _____

Київ – 2025

Тема: «Гендерна політика режиму Беніто Муссоліні в Італії.»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА.....	6
1.1. Історіографія теми.....	6
1.2. Джерельна база дослідження.....	10
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ ФАШИЗМУ.....	12
2.1. Формування основ гендерної концепції фашизму.....	12
2.2. Теоретико-ідеологічне обґрунтування місії жінки.....	21
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ.....	33
3.1. Система освіти як інструмент формування гендерних ролей.....	33
3.2. Роль жіночих організацій у підтримці гендерної політики режиму.....	43
ВИСНОВКИ.....	68
ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА.....	71
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми: Дослідження гендерної політики режиму Беніто Муссоліні має значну актуальність як в історичному, так і в сучасному плані. Розуміння підходу фашистської держави до гендерних ролей дає зрозуміти, як авторитарні та тоталітарні режими маніпулюють суспільними структурами та контролюють їх для консолідації влади. З наукової точки зору ця тема пропонує багате поле для аналізу перетину гендеру, політики та ідеології. У пізнавальному плані це покращує наше розуміння ширших соціально-політичних механізмів, які сформували Європу та безпосередньо Італію 20-го століття. З освітньої та громадської точки це дослідження підкреслює важливість визнання гендерного гноблення пропонує уроки, які залишаються актуальними в сучасній боротьбі за гендерну рівність і права людини.

Предметом дослідження: гендерна політика режиму Беніто Муссоліні.

Об'єкт дослідження є специфічний історичний феномен гендерної політики, запровадженої режимом Беніто Муссоліні.

Мета дослідження є ретельне вивчення та розуміння гендерної політики режиму Беніто Муссоліні, з'ясування її реалізації та аналіз її впливу на італійських жінок та суспільство.

Для досягнення цієї мети поставлені такі **завдання:**

- Проаналізувати історіографічну та джерельну бази.
- Дослідити законодавчі заходи, вжиті режимом Муссоліні для забезпечення дотримання гендерних ролей.
- Розглянути соціальний і культурний вплив гендерної політики на італійських жінок.
- Вивчити методи пропаганди, які використовуються для просування традиційних гендерних ролей.

- Оцінити роль ключових фігур та інституцій у формуванні та реалізації гендерної політики.
- Дослідити вплив фашистського режиму на систему освіти та жіночі організації.

Хронологічні межі дослідження: це дослідження зосереджено на періоді від походу на Рим у 1922 році, який ознаменував прихід Муссоліні до влади, до падіння режиму в 1943 році.

Територіальні межі дослідження: включають всю територію Італійського королівства, яке на той час охоплювало весь Апеннінський півострів, острови Сицилія і Сардинія, а також італійські колонії у Африці (Лівія, Еритрея, Італійське Сомалі і Ефіопія).

Методи дослідження: у цій роботі використовуються як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження. Загальнонаукові методи включають аналіз, узагальнення та пояснення, які допомагають розділити та синтезувати дані. Спеціальні історичні методи, такі як періодизація та історичне дослідження, використовуються для відстеження розвитку та впливу цієї гендерної політики з часом. Ці методи дозволяють ретельно дослідити гендерні виміри фашистського режиму в Італії, забезпечуючи всебічний аналіз теоретичних та ідеологічних основ його гендерної політики.

Наукова новизна дослідження полягає в його комплексному аналізі гендерної політики за режиму Муссоліні, інтегруючи законодавчі, соціальні та культурні аспекти. Цей підхід дає детальне розуміння того, як ця політика була реалізована та її вплив на повсякденне життя італійських жінок.

Практичне значення дослідження: результати цього дослідження мають практичне значення для галузі історії, гендерних досліджень та політології. Їх можна інтегрувати в навчальний процес, збагачуючи курси європейської історії та гендерних досліджень. Крім того, результати можуть бути опубліковані в

академічних журналах і збірниках наукових праць, сприяючи ширшому дискурсу щодо гендерної політики в авторитарних та тоталітарних режимах. Слід зазначити, що в Україні немає жодного дослідження на цю тему, що робить цю роботу кроком в українській науці з цього питання.

Апробація дослідження: основні положення були апробовані на XV міжнародну наукову конференцію студентів, аспірантів та молодих вчених «Дні науки – 2025» у тезах «Система освіти як інструмент формування гендерних ролей за режиму Беніто Муссоліні».

Структура роботи включає вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури, джерел та додатки. Обсяг роботи складає 70 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1.1. Історіографія теми

Дослідження гендерної політики за часів режиму Беніто Муссоліні протягом багатьох років залишалися об'єктом інтересу як серед історикинь/ів, так і серед представників інших соціальних наук. Особливо активно цю тему досліджують у рамках західної історіографії, яка стала основним джерелом для вивчення як ідеологічних аспектів гендерної політики, так і її практичної реалізації. У працях західних науковиць/ів простежується детальний аналіз впливу фашистської ідеології на роль жінок у суспільстві, а також акцентують на використанні культурних, економічних та освітніх інструментів для просування офіційної гендерної політики.

Значний внесок у дослідженні теми жіноцтва Італії тих часів належить Вікторії де Грація. Вона є видатною історикинею, чия обширна робота про італійських жінок за часів правління Муссоліні є наріжним каменем історіографії гендерної політики у фашистській Італії. Її дослідження містять комплексний аналіз способів, якими фашистський режим намагався сформувати ідентичність і ролі жінок відповідно до своїх ідеологічних і політичних цілей.

Одна з її найвпливовіших робіт «How Fascism Ruled Women: Italy, 1922-1945», опублікована в 1993 році, пропонує детальний аналіз зусиль фашистської держави визначити місце жінки в сучасній Італії. Де Грація спирається на низку джерел, включаючи мемуари, романи, державну статистику та архівні звіти, щоб надати широку, але детальну характеристику неоднозначного досвіду італійських жінок під час правління Муссоліні. Ця робота підкреслює спроби режиму організувати жінок і наміри виховати націю, яка слугуватиме ідеалом ідеології Муссоліні.

Іншим значним внеском Де Грації є її стаття «Kako je Musolini vladao italijanskim ženama», опублікована в Реф у 2002 році. Ця стаття містить детальний

аналіз того, як режим Муссоліні панував над італійськими жінками, наголошуючи на впливі фашистської політики на повсякденне життя жінок. Дослідження Де Грації висвітлює способи, якими режим намагався нав'язати традиційні гендерні ролі за допомогою пропаганди та соціальної політики.

Остання праця Де Грації, яка корисна в цьому дослідженні є «*Women under Italian Fascism*», опублікована в «*The Historical Journal*» в 1976 році. Вона пропонує більш ранній, але фундаментальний аналіз досвіду жінок під час фашизму. У цій статті досліджуються протиріччя та складність гендерної політики режиму, надаючи тонке розуміння того, як жінки керувалися очікуваннями та вимогами, нав'язаними фашистською державою протягом післявоєнного та раньофашистського періодів.

Крім Де Грації, значний внесок в історіографію гендерної політики у фашистській Італії зробила Віллсон Перрі завдяки своїм роботам «*Contadine e politica nel ventennio: La Sezione Massaie rurali dei Fasci femminil*» (опубліковано в *Italia contemporanea* у 2000 р.) та «*Italian Fascism and the Political Mobilisation of Working-Class Women 1937-43*» (опубліковано в *Contemporary European History* 2012 р.).

У «*Contadine e politica nel ventennio*» Віллсон досліджує *Sezione Massaie Rurali*, організацію, створену для інтеграції сільських жінок у фашистську систему. Її аналіз висвітлює способи, якими режим намагався залучити сільських жінок, сприяючи традиційним сільськогосподарським практикам і наголошуючи на їхній ролі як матерів і берегинь сільського господарства. Робота Віллсон дає детальне розуміння спроб режиму збалансувати традиційні гендерні норми з потребою в жіночій праці та підтримці в сільській місцевості.

У «*Italian Fascism and the Political Mobilisation of Working-Class Women 1937-43*» Віллсон досліджує ширші політичні стратегії, які використовував фашистський режим для залучення жінок робітничого класу. Дослідження

розкриває спроби режиму створити масову організацію для робітниць, висвітлюючи складності та протиріччя, притаманні гендерній політиці держави.

Кілька інших вчених також зробили вагомий внесок у вивчення цієї теми:

Стаття Брунеллі «Believe, Obey, Cook!» опублікована в *Journal of Romance Studies* у 2024 році, містить критичний аналіз внутрішньої політики режиму Муссоліні та її наслідків для жінок. У дослідженні показується, як режим намагався контролювати домашнє життя жінок і нав'язувати традиційні гендерні норми за допомогою широкомасштабних пропагандистських кампаній. Брунеллі досліджує способи, які режим використовував для слухняності та домашнього господарства, щоб формувати ролі та діяльності жінок у домашньому господарстві. І найголовніше ця праця підкреслює центральну роль пропаганди в просуванні цих ідеалів і засоби, якими на повсякденну діяльність жінок впливала фашистська політика.

Дисертація Чокової «The Female Condition During Mussolini's and Salazar's Regimes», опублікована в 2013 році, пропонує порівняльну перспективу гендерної політики в Італії та Португалії. Чокова досліджує вплив державної політики на життя жінок, зокрема їхню роль у робочій силі, участь у політичних і соціальних організаціях, а також способи, за допомогою яких пропаганда використовувалася для формування їх ідентичності. Дослідження дає цінну інформацію про ширший контекст гендерної політики в авторитарних режимах і підкреслює важливість порівняльного аналізу для розуміння динаміки гендерного контролю та мобілізації.

Есе Люсії Ре «Fascist Theories of 'Woman' and the Construction of Gender», опубліковане в книзі «Mothers of Invention: Women, Italian Fascism, and Culture», пропонує теоретичний аналіз гендерних ідеологій режиму. Робота Ре містить критичний аналіз способів створення та поширення фашистських теорій гендеру, висвітлюючи зусилля режиму визначити та контролювати роль жінок у

суспільстві. Досліджуючи культурну та ідеологічну основу цих теорій, Люсії проливає світло на спроби режиму створити гомогенну та конформну жіночу ідентичність, яка відповідала б ширшим політичним цілям. Це есе має важливе значення для розуміння теоретичних основ гендерної політики режиму.

Стаття Сассано «Camicette Nere: le donne nel Ventennio fascista», опублікована в *El Futuro del Pasado* у 2015 році, пропонує вичерпний огляд досвіду жінок під час фашистського періоду. У цьому дослідженні розглядаються різні організації та ініціативи, спрямовані на мобілізацію жінок, і вплив цих зусиль на їх життя. Робота Сассано заглиблюється в різні ролі жінок у фашистській державі, від участі в пропагандистських кампаніях до участі в громадській і політичній діяльності. Стаття висвітлює способи, якими фашистська політика та пропаганда формували ідентичність і ролі італійських жінок, наголошуючи на використанні режимом як примусу, так і стимулів для досягнення своїх цілей.

І останньою значною роботою є дисертація Ведове «La donna nel fascismo tra segregazione e mobilitazione», завершена в 2001 році. Вона містить комплексний аналіз подвійних аспектів сегрегації та мобілізації жінок під фашистським правлінням. Ведове аналізує спроби режиму розділити жінок на традиційні гендерні ролі, водночас мобілізуючи їх для політичних і соціальних цілей. Ця дисертація пропонує цінне уявлення про складність гендерної політики у фашистській Італії та підкреслює суперечності, притаманні підходу режиму до ролі жінок у суспільстві.

Звичайно є ще багато праць, що піднімають гендерну тему в історії фашистської Італії, які є в переліку літератури, але ці авторки/ри та праці мали найбільший вплив у цьому дослідженні.

У вітчизняній науковій історіографії наразі не існує окремих ґрунтовних досліджень, присвячених саме гендерній політиці режиму Муссоліні. Це питання

лише епізодично згадується в контексті аналізу загальної політики цього режиму. Це залишає тему недостатньо висвітленою, створюючи потребу в більш детальному дослідженні та глибокому аналізі.

1.2. Джерельна база дослідження

Джерельна база цього дослідження є всебічною та різноманітною, охоплюючи широкий спектр первинних джерел. Вона складається з нормативних актів, промов/виступів та творів ключових фігур, таких як Муссоліні, Джентіле, Лоффредо та інших ідеологів. Окрему групу становлять візуальні джерела – фотографії, плакати та постери, що допомагають глибше зрозуміти гендерну політику режиму та її вплив на італійських жінок.

Постанови та законодавчі документи становлять важливу частину джерельної бази, пропонуючи конкретні докази політики, яку впроваджував фашистський режим для регулювання ролей і поведінки жінок. Приклади включають Шкільний статут 1939 року, який наголошувала на практичній і технічній підготовці жінок для підвищення їхніх домашніх і професійних навичок, а також Закон про охорону та допомогу материнству та дитинству, який заснував Національну оперу материнства і немовлят (ONMI) для надання соціальних послуг і медичних послуг матерям і дітям. Ці та інші документи окреслюють цілі та стратегії режиму щодо просування традиційних гендерних ролей, заохочення материнства та контролю участі жінок у робочій силі. Вони забезпечують основу для розуміння правових та інституційних механізмів, які використовує режим для забезпечення виконання своєї гендерної політики.

Промови, виступи та праці таких ключових діячів, як Беніто Муссоліні, Джованні Джентіле та інших ідеологів, дають пряме уявлення про гендерну політику режиму та ідеологічне підґрунтя. Приклади включають промови Муссоліні перед народом і на партійних зборах, які охоплювали різні теми, починаючи від вдячності матерям і закінчуючи міркуваннями про роль жінок у політиці. Філософські твори та висловлювання Джентіле далі розкривали

бачення режимом гендерних ролей, висвітлюючи ідеологічні обґрунтування реалізованої політики. Заяви інших ідеологів та посадовців пропонують додаткові погляди на цілі та стратегії режиму. Ці джерела є неоціненними для розуміння теоретичних основ і практичного застосування гендерної політики режиму.

Фотографії, плакати та постери є важливими візуальними джерелами, які ілюструють суспільний образ жінок та його зміни під впливом фашистської пропаганди. Фотографії фіксують повсякденне життя жінок у різних ролях: домогосподарок, працівниць, учасниць масових заходів. Плакати та постери, присвячені організаціям ONMI, Massaie Rurali (MR) і Sezione Operaie e Lavoranti a Domicilio (SOLD), передавали ідеалізовані образи жінок як матерів-годувальниць, сумлінних домогосподарок і патріотичних прихильників держави. Аналізуючи ці матеріали, можна зрозуміти, як режим впливав на ставлення суспільства до жінок.

На завершення, джерельна база дослідження охоплює великий спектр джерел. Кожна категорія дає унікальну інформацію про те, як фашистський режим намагався сформувати та контролювати роль жінок в італійському суспільстві. Аналізуючи ці джерела, ми можемо отримати повне розуміння гендерної політики режиму, її ідеологічної основи та її впливу на життя італійських жінок.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ ФАШИЗМУ

2.1. Формування основ гендерної концепції фашизму

Щоб зрозуміти весь аспект теоретичних засад гендерної політики фашизму, пропоную розпочати з означення дефініції терміну «фашизм» та «гендерна політика». Термін «фашизм» вперше був використаний щодо режиму Муссоліні в Італії. Багатьма науковицями/вцями, зокрема, історикинями/ами фашизм розглядається, як узагальнена політична концепція, що описує авторитарні, масові, популістичні рухи, але при цьому які мають націоналістичний характер. Ось кілька прикладів намагання означити термін «фашизм»:

«Encyclopaedia Britannica» визначає фашизм як «політичну ідеологію та масовий рух, який домінував у багатьох частинах Центральної, Південної та Східної Європи між 1919 та 1945 роками, а також мав прихильників у Західній Європі, Сполучених Штатах, Південній Африці, Японії, Латинській Америці та на Близькому Сході»¹, додаючи, що хоча фашистські партії та рухи значно відрізнялися одна від одної, вони мали багато спільних рис.

Ернст Нольте, німецький історик і гегелівський філософ, у 1965 році визначив фашизм як реакцію на інші політичні рухи, особливо на марксизм: «Фашизм – це антимарксизм, який прагне знищити ворога шляхом розвитку радикально протилежної і водночас пов'язаної ідеології та використання майже ідентичних, але типово-модифікованих методів, завжди, однак, у непохитних рамках національного самоствердження та автономії».²

¹ Soucy R. Fascism | Definition, Meaning, Characteristics, Examples, & History | Britannica. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/fascism> (дата звернення: 06.02.2025).

² Dworok G. Ernst Nolte (1923-2016). *Central European History*, Vol. 50, no. 2, 2017, P. 157. URL: <http://www.jstor.org/stable/26291509>. (дата звернення: 06.02.2025).

У 2020 році National Public Radio взяло інтерв'ю у Джейсона Стенлі, професора філософії Єльського університету, щодо його книги «How Fascism Works: The Politics of Us and Them». Стенлі визначив фашизм як «культ лідера, який обіцяє національне відродження перед обличчям приниження, викликаного так званими комуністами, марксистами, меншинами та іммігрантами, які нібито становлять загрозу характеру та історії нації»³.

Ці всі дефініції є абстрактними і хоча й мають логічні переконання, але все ще залишаються лише намаганням означити неозначуване та закріпити думку, що фашизмом може бути будь-що, що має «фашистський мінімум»⁴. І якщо в науковій спільноті використання цього терміну регулюється та хоч якось обумовлюється, то у простому вжитку «фашизм» став синонімом до слів «хуліган», «популіст» і т.п., щодо цього в 1944 році чудово висловився Джордж Орвелл: «слово «фашизм» майже повністю позбавлене сенсу. У розмові, воно використовується ще більш дико, ніж в друкованому вигляді. Я чув, що це стосувалося фермерів, власників крамниць, соціального кредиту, тілесних покарань, полювання на лисиць, боїв биків,...собак і я не знаю, чого ще ...»⁵.

Одним з тих хто пропонував не узагальнювати фашизм був Джон Лукач, угорсько-американський історик, який пережив Голокост. Він писав у «The Hitler of History», що не існує такого поняття, як загальний фашизм, стверджуючи, що націонал-соціалізм та італійський фашизм були більш різними, ніж схожими, і що, поряд із комунізмом, вони зрештою були радикальними формами популізму⁶.

³ Christianna S., James D. Fascism Scholar Says U.S. Is 'Losing Its Democratic Status'. *NPR*. URL: <https://www.npr.org/2020/09/06/910320018/fascism-scholar-says-u-s-is-losing-its-democratic-status> (дата звернення: 06.02.2025).

⁴ Мінімальні умови, за авторством Роджера Гріффіна, яким має відповідати рух, щоб вважатися фашистським.

⁵ Orwell G. What is Fascism?. *Tribune*. 1944.

⁶ Lukacs J. The Hitler of history. New York : Vintage Books, 1998. P. 76-113.

Історія фашизму тісно пов'язана з національною єдністю та культурними особливостями Італії. Оскільки він є результатом специфічних історичних та політичних обставин, їх неможливо повторити в інших країнах, навіть попри схожість подій, що відбувалися на європейському континенті. І як зазначав Роберто Канталупо: «Найкращий спосіб зрозуміти та оцінити фашизм – це відокремити фашизм, як політичну програму від фашизму, як руху в історії італійської національної революції.»⁷.

Фашизм був типово-

італійським рухом і відігравав важливу роль у формуванні сучасної італійської держави. Виник на тлі особливих історичних подій, таких як Рісорджіменто, яке безпосередньо передувало об'єднанню Італії. Це все робить його неможливим до узагальнення в ідеальний тип Вебера, так як фашистський рух міг тільки задати напрям національної активності Європи і аж ніяк не створити окрему політичну концепцію, яка б описувала всі рухи країн, постатей, і націй в загалом, як щось одне та однакове. Тому в межах цієї роботи буде визначено термін, який є найбільш точним і відповідним. Подальше дослідження та аналіз базуватиметься саме на цьому визначенні:

«Фашизм – політичний рух міжвоєнного та воєнного періодів, що виник на території Італії та безпосередньо пов'язаний з постатями Беніто Муссоліні та Джованні Джентіле. Базувався на авторитаризмі (пізніше тоталітаризмі), націоналізмі та прагнув створити згуртоване та дисципліноване суспільство шляхом жорсткого регулювання соціального та політичного життя.».

Щодо «гендерної політики», вона стосується способів, у які гендерна ідентичність і ролі формуються, визначаються та оспорюються в політичній сфері. Охоплює політику, практики та ідеології, які керують взаємодією між статями, а також наслідки цих взаємодій для ширшого соціального та

⁷ Cantalupo R. Fascism in Italian History. *Foreign Affairs*. 1925. Vol. 4, no. 1. P. 61. URL: <https://doi.org/10.2307/20028422> (дата звернення: 08.12.2024).

політичного ландшафту. У нинішньому контексті гендерна політика часто передбачає дискусії про гендерну рівність, представництво та права. Ці дискусії зосереджені на забезпеченні того, щоб особи будь-якої статі мали рівні можливості та захист згідно із законом. Однак, оскільки ця робота присвячена фашизму, в аналізі буде розглянуто, як гендерна політика використовувалася для зміцнення владних структур та ідеології держави.

Фашистський режим часто використовував жорсткі гендерні норми для зміцнення своїх політичних цілей. Жінок передусім розглядали як матерів і берегинь, їхня цінність значною мірою пов'язана з їх здатністю народжувати. З іншого боку, чоловіки повинні були бути втіленням сили, дисципліни та лояльності до держави. Таке бінарне розуміння статі мало вирішальне значення для збереження ієрархічної та авторитарної структури фашистської держави.

Крім того, фашистський режим активно протистояв феміністичним рухам і будь-яким спробам кинути виклик традиційним гендерним ролям⁸. Придушення прав жінок і зміцнення традиційних гендерних норм вважалися важливими для збереження фашистської держави. Просування міцної сім'ї з чітко визначеними гендерними ролями зображувалося як наріжний камінь національної сили та стабільності.

Але ми не можемо не брати до уваги того факту, що значна кількість жінок не тільки добровільно прийняла долю призначену для жіночої статі, але й рішуче захищала гендерну політику Муссоліні від нападів можливої опозиції і таким чином сприяла розширенню та консолідації фашистського режиму. Насправді, мабуть, багато жінок щиро вірили, що основний обов'язок жінки – створювати та виховувати дітей, виходити заміж і залишатися вдома, щоб займатися

⁸ Pietiläinen S. The Gender(ed) Politics of Fascism: How Women Came to Lead the Contemporary Far-Right - Turning Point. *Turning Point*. URL: <https://turningpointmag.org/2024/03/20/the-gendered-politics-of-fascism-how-women-came-to-lead-the-contemporary-far-right/> (дата звернення: 13.12.2024).

домашніми справами: просто тому, що це була модель, яка передавалася з покоління в покоління протягом століть. Матері виховували цих жінок усвідомленням соціальних очікувань і приписів, згідно з якими найбільш природним, «щасливим» і успішним сценарієм життя жінки було вийти заміж, народити дітей і бути зразковою домробітницею. Зважаючи на таке сприйняття ролі не дивно, що Муссоліні використав саме цю модель гендерної політики, а жінки незважаючи на женоненависницьку природу фашизму погодилися з ним і відкрито підтримали.

У той же час, важливо визнати, що гендерна ідеологія не була цілком даністю для фашизму, це було те, що Муссоліні та його прихильники виправдовували, розвивали та модифікували відповідно до нагальних політичних і соціальних потреб режиму. Наприклад, коли Муссоліні прийшов до влади під час Маршу на Рим у 1922 році, ще не було чітко окресленої гендерної політики, яку режим проголосив офіційною⁹. Але фактично, ще в 1919 році фашизм асоціювався з футуристичним рухом, який кинув виклик всьому традиційному, включаючи женоненависницьке бачення жінки. Тогочасні прихильники висміювали загальноприйнятну мораль і захищали легалізацію розлучення. Однак після Першої світової війни, яка завдала значної шкоди італійській економіці, ресурсам та населенню, багато колишніх військових та фашистських синдикалістів зіштовхнулися з економічною депресією після 1918 року. Вони виступили проти жіночої емансипації та праці, підтримали атаки на кооперативи та соціалістичні ліги, що врешті-решт призвело до згорання прогресивних аспектів фашистської ідеології¹⁰.

Отже, попри початкові виголоси про рівність прав у суспільстві, фашисти не підтримували ідею вільності жінок, тому всяко намагались вкорінити думку

⁹ Grazia V. D. Women under Italian Fascism. *The Historical Journal*. 1976. Vol. 19, no. 4. P. 952-953. URL: <http://www.jstor.org/stable/2638244> (дата звернення: 11.03.2025).

¹⁰ Grazia V. D. Women under Italian...P. 952-953.

«Успішна жінка – мати та домогосподарка». Для цього створювались різноманітні жіночі організації та секції. А з підписанням Конкордату в 1929 з Ватиканом було визначено офіційне прийняття католицької консервативної позиції щодо ролі жінки в суспільстві. Церква, як один з головних важелів впливу, в 1930 році опублікувала енцикліку «*Casti Connubii*», авторства Папи Пія XI, в якій структуровано та чітко окреслено позицію Церкви щодо шлюбу, відносин чоловіка і жінки та їх обов'язки у приватній сфері:

«Отже, домашнє суспільство підтверджується цим зв'язком любові, і в ньому повинен процвітати той «порядок любові», як його називає святий Августин. Цей порядок включає в себе як верховенство чоловіка по відношенню до дружини і дітей, готове підпорядкування дружини і її добровільний послух, який апостол вітає такими словами: «Нехай жінки коряться своїм чоловікам, як Господу, тому що чоловік є глава дружини, а Христос є глава Церкви.»¹¹.

Однак, навіть впливу Церкви не вистачило, щоб знищити феміністичні ідеї серед жінок. Особливо серед робітниць, які усвідомили свої можливості, які не гірші за чоловічі, в ліберальні часи Першої світової війни. Вони продовжували боротися за кращі зарплати та наполегливо відмовлялися брати участь у фашистській політиці: наприклад, повертаючи картки приналежності, роздані їм партією¹².

У результаті Муссоліні ще більше переконався в нагальній потребі заручитися підтримкою жінок і прищепити в їх розумінні гордість і бажання співпрацювати з фашистською демографічною політикою та прийняти її гендерну ідеологію, не як образливу та ворожу для їхньої індивідуальної свободи, а радше як привілей і честь бути «*madri della Patria*»¹³. І реальність свідчить про те, що Муссоліні справді вдалося завоювати симпатії жінок і

¹¹ Pope Pius XI On Christian Marriage. New York : Barry Vail Corporation, 1931. P. 25.

¹² Chokova M. The Female Condition During Mussolini's and Salazar's Regimes. *Honors Thesis Collection*. 2013. P. 15.

¹³ Матерями нації

підтримку, яка сторонньому спостерігачеві може здатися більше схожою на незрозумілу закоханість, ніж на розумно виправдану вдячність. Прикладом звертання уваги на жінок та вербування їх до партії та ідеології є промова Муссоліні напередодні завоювання Аддіс-Абеби та проголошення Італійської імперії 7 травня 1936 року. Він промовляв до зібраних жіночих мас (приблизно 100 000 жінок) з балкона площі Венеції, вихваляючи їх за зразкове виконання ролі плідних матерів: «Мені справді приємно звернутися до вас, жінки Риму, а разом з вами до жінок усієї Італії, висловивши своє глибоке співчуття. Блискуча Перемога, здобута нашими військами в А. А. є заслугою героїзму ваших дітей, ваших чоловіків, ваших братів, але це також заслуга вас, о жінки Риму та Італії.»]¹⁴, тисячі матерів відповіли екстатичним жестом підняття на руках своїх дітей, що аплодують¹⁵. Це, поза всяким сумнівом, є яскравим доказом ступеня відданості Муссоліні серед італійських жінок.

Але зрештою, організація фашизмом жінок як політичних громадян ґрунтувалася на фундаментальному парадоксі. Обов'язком жінки було материнство; їхнім головним покликанням було відтворення, виховання та управління сімейними функціями в інтересах держави. Проте, щоб виконувати цей обов'язок, вони повинні були чуйно реагувати на суспільні блага; їм потрібно було усвідомлювати суспільні очікування та вплив їхніх, по суті, індивідуальних дій на колектив. Це вимагало від жінок зайнятості поза домашнім господарством. Тому будь-яка спроба визначити, чи підтримували італійські жінки режим чи відчували сильне домінування ним, буде лише наближенням до істини. Об'єктивна реальність набагато вірогідніше лежить у просторі між двома крайнощами підкорення та емансипації. Звичайно, було б неправильно стверджувати, що фашизм сприяв жіночій емансипації в Італії, але в той же час було б суттєвим упущенням не визнати, що режим Муссоліні справді спричинив

¹⁴ Discorso dell'8 maggio 1936, in B. Mussolini, Scritti e Discorsi dell'Impero, novembre 1935 – XIV – 4 novembre 1936 – XV, Edizione definitiva X, Hoepli Editore, Milano, 1936.

¹⁵ Chokova M. The Female.....P. 16.

соціальні зміни, які, хоч і не свідомо чи навмисно, через створення «Nuova Italiana»¹⁶ сприяли жіночій солідарності та загострили свідомість жінок щодо їх ролі та значення для італійської держави.

Саме за часів режиму жінки почали зніматися в рекламі, звичайно, явний акцент робився на чуттєвості жіночого тіла, але це було нове сучасне явище, яке було неможливо уявити кілька десятиліть тому¹⁷. У цьому сенсі фашизм справді порушив деякі старі соціальні конвенції. Це не означає, що диктатура Муссоліні мала визвольний вплив на своїх підданих: скоріше, хоча вона послабила деякі зв'язки, що походять від традицій чи релігії, вона все ж обмежила свободу жінок повною мірою скористатися новими можливостями, які перед ними відкрилися. Жінки мали більше свободи виходити на вулицю, ніж будь-коли раніше. Диктатура не могла заборонити їм доступ до масової культури, але фашизм зумовив, наскільки вільно вони могли ним користуватися. Незважаючи на те, що масова культура надала жінкам більше влади, щоб вирізняти домашні ніші та керувати ними, режим, тим не менше, прагнув стримати індивідуалістичні імпульси, які жили та процвітали в цих нових домашніх культурах¹⁸.

У будь-якому разі, режиму Муссоліні вдалося заново визначити межі між публічним і приватним, між колективними зобов'язаннями та соціальною відповідальністю, з одного боку, та приватним життям і особистими прагненнями – з іншого. Ось чому зміни в становищі жінок були наслідком як нових способів, у які жінки відчували, виявляли та ділилися своїми почуттями та потребами, так і їхньої більш явної участі в схвильованому фашистському суспільному житті з його комерційними розвагами, спортивними подіями та масовими мітингами. Проте найвидатнішою характеристикою, яка фактично відрізняла італійський випадок від подібних явищ в інших європейських країнах,

¹⁶ Нова Італійка

¹⁷ Chokova M. The Female.....P. 24.

¹⁸ Grazia V. D. How Fascism...P. 232-233.

було те, що фашизм намагався якомога більше приборкати можливість того, що італійські жінки переживали ці нові випадки як можливості для колективної, а не індивідуальної емансипації¹⁹.

Підсумовуючи підрозділ, зважаючи на навмисне використання фашистським режимом жорстких гендерних норм, можна сказати, що це мало глибокий вплив на життя жінок того часу. Хоча фашизм активно протистояв феміністичним рухам і намагався зберегти традиційні гендерні ролі, це також призвело до певного пробудження серед жінок. Вони почали усвідомлювати свою важливість у фашистському суспільстві, що частково сприяло розвитку жіночої свідомості та навіть, попри всі обмеження, дозволило їм відігравати роль в організації суспільства. Незважаючи на те, що багато жінок приймали визначені їм ролі, вони також знайшли можливості для самоорганізації та співпраці. Це в кінцевому підсумку заклало основу для майбутнього розвитку рухів за гендерну рівність, хоча і в умовах суворого контролю з боку фашистського режиму.

А сама політика, хоч і змінювалась протягом існування фашизму, від прихильників футуристичних ідей до традицій Церкви, все ще вплинула на сприйняття жінками себе частиною суспільства. Жінки мали свій голос і могли виступати проти або підтримувати режим, здобуваючи прихильність від самого Дуче. У жінок нарешті з'явилося відчуття керування своїм життям, навіть попри те, що десятиліттями пізніше науковці вважатимуть фашизм антифеміністичним.

2.2. Теоретико-ідеологічне обґрунтування місії жінки

Теоретичне та ідеологічне обґрунтування ролі жінок у фашистському суспільстві ґрунтується на ряді історичних, економічних і політичних чинників, але найвагомішу роль у цьому відігравали провідні ідеологи, зокрема Беніто Муссоліні та Джованні Джентіле. Крім них, значний внесок у розгляд жіночої

¹⁹ Chokova M. The Female.....P. 25.

місії вніс соціолог Фердинанд Лоффредо. У той час як Джентіле і Лоффредо присвятили свої дослідження питанням сім'ї та гендерних ролей, у працях «*La donna nella coscienza moderna*» і «*Politica della famiglia*», Муссоліні висвітлював цю тему у своїх виступах, інтерв'ю та інших публічних заходах. У цьому підрозділі я пропоную розглянути, яким чином вони обґрунтовували мізогінічне ставлення до жінок у тогочасному суспільстві.

Розпочнемо з Джованні Джентіле та його праці «*La donna nella coscienza moderna*», що в перекладі означає «Жінка в сучасній свідомості». Джентіле був переконаним прихильником фашизму та його найавторитетнішим ідеологом. На посаді міністра громадської освіти з 1922 по 1924 рік він ініціював суттєву освітню реформу, яка значно вплинула на становище жінок в італійському суспільстві під час фашистської ери та після неї. Джентіле був членом Великої фашистської ради з 1923 по 1929 рік; засновником і президентом Італійського інституту фашистської культури; головним редактором монументальної Італійської енциклопедії Джованні Треккані; директором престижного «Журналу критики італійської філософії» та головним арбітром фашистської культурної політики в 1920-х роках. У 1925 році він підготував знаменитий «Маніфест фашистських інтелектуалів». Добре відома праця 1932 року про фашизм, яка з'явилася під іменем Муссоліні, перша частина, якої була явно створена Джентіле. Таким чином, Джентіле був офіційним мислителем режиму та залишався вірним Муссоліні до самого кінця.

Перш за все варто зазначити, що в своїй роботі Джентіле ретельно описує відмінності між статтями, а не пише про неповноцінність жінок, як це робить Лоффредо. Він, Джованні, стверджував, що у фашистській державі чоловіки та жінки не наділені певними фундаментальними або природними правами та найголовніше, що жінки справді не є нижчими за чоловіків, вони рівні у правах, бо не мають їх зовсім. Обґрунтовуючи це тим, що обидві статті замість прав мають обов'язки: «обов'язки, які потрібно виконувати, не блага, якими можна

насолюдуватися, а скоріше ідеали, які потрібно реалізувати своїми зусиллями, через боротьбу та жертви, які позбавляють людину її примітивного егоїзму, щоб змусити її знайти своє справжнє життя поза собою»²⁰.

Джентіле розробляє власну теорію жіночої та гендерної відмінності, як історичного та культурного утворення, а не біологічної даності. Тобто межа, яка конститує інакшість, відмінність жінки, для Джованні є культурною конституцією. Проте ця межа, яка відокремлює жінку від чоловіка, і хоча її не слід розуміти як внутрішню обмеженість чи неповноцінність жінки, є формою відмінності від чоловіка; це те, що, роблячи жінку іншою людиною, робить її бажаною²¹.

Про бажання він говорить, як виключно чоловічу характеристику, на його думку, такого поняття, як жіноче бажання, не існує. Крім цього, жіноче тіло саме по собі також не є сущим. Воно, як відмінне й інше, існує лише настільки, наскільки воно стає об'єктом чоловічого бажання: «Правда полягає в тому, що це матеріальне тіло (анатомічне та фізіологічне) в жінці, яка любить себе, яка шукає себе як жінку, яка бачить себе такою, не існує. Це тіло завжди є духовним, тому що воно стає реальним через почуття та інтелект чоловіка. Відмінність, яка змушує чоловіка шукати свого іншого в жінці, також є фізіологічною, але піднесеною до духовної різниці.»²².

Такий погляд на жіноче тіло формує основу для подальших роздумів Джентіле про соціальні ролі і статус жінки в суспільстві. Він вважає, що жінка і раб викуплені не тоді, коли вони і їхній пан розуміють, що це підпорядкування

²⁰ Re L. Fascist Theories of 'Woman' and the Construction of Gender. *Mothers of Invention: Women, Italian Fascism, and Culture* / ed. by Robin Pickering-Iazzi. NED-New edition. University of Minnesota Press, 1995. P. 82. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctttt2tw.8> (дата звернення: 12.02.2025).

²¹ Ibid, P. 82-83.

²² Re, Lucia. "Fascist Theories of 'Woman'...P. 84.

насправді є вираженням їхньої внутрішньої свободи та гідності, а коли вони визнають свою роль у соціальних і культурних процесах, в яких беруть участь і впливають на розвиток суспільства²³. Тобто, жінка фактично втрачає свою індивідуальність у той самий момент, коли вона нібито її набуває, бо жінка є індивідуальністю лише тоді і якщо належить чоловікові: її індивідуальність відповідає її положенню жінки чоловіка (вона є його матір'ю, дружиною, або матір'ю його дітей).

Кульмінацією есе Джентіле є піднесення жінки як матері: «Я маю лише одну матір»²⁴. Це риторичне і стилістичне протиріччя є, ймовірно, симптомом культурної шизофренії, яка все ще вражає італійських чоловіків через їхню пошану до своїх матерів і їхні труднощі в посередництві між образами жінки як матері та образами жінки як еротичного об'єкта²⁵. Материнство – це святість, яка робить жінку самовідданою ланкою між людиною та Богом, стверджує Джентіле. Крім того, материнство є чимось вродженим, оригінальним і істотним для жінки, аж до того, що кожна незаймана також за визначенням уже є матір'ю²⁶. Ті, хто не поважає цю якість «незайманого материнства» в жінці, найблагороднішим символом якої є Діва Марія, знищують жінку в жінці та гасять любов у світі, підсумовує Джованні. Таким чином, есенціалізм, якого напрочуд бракувало в початковому визначенні Джентіле статевої відмінності на перших сторінках есе, повертається²⁷. Ймовірно, потреба легітимізувати материнську ідеологію режиму змусила автора повернутися до використання емоційних і навіювальних висловлювань через брак раціональних аргументів.

«Politica della famiglia» молодого, амбітного фашистського соціолога Фердинанда Лоффредо, яка є частиною розширеного дослідження демографічної

²³ Ibid, P. 84-85.

²⁴ Ibid, P. 85.

²⁵ Ibid, P. 85.

²⁶ Re, Lucia. "Fascist Theories of 'Woman'...P. 85.

²⁷ Ibid, P. 85.

проблеми, представляє більш жорстокий, прагматичний підхід до питання жінки. На відміну від Джентіле, у Фердинанда немає сумнівів у тому, що статеві відмінності насправді показують на неповноцінність жінки, а не «взаємодоповнюваність», як писав Джованні. Проте між двома мислителями також існує суттєва спадкоємність, і останній фактично допомагає прояснити ідеологічні наслідки більш абстрактного та, очевидно, безкорисливого дискурсу першого²⁸.

Радикальний підхід Лоффредо до питання про жінку та його критика з правого боку поточної фашистської політики щодо освіти та соціальних ролей жінок показує, що фашистські технології гендеру були менш монолітними та однозначними, а набагато складнішими та суперечливішими, ніж це часто припускають²⁹. Крім того, стає ще раз очевидним, що уявлення про фашистську мізогінію як про просте використання старих стереотипів XIX і початку XX століття щодо меншовартості жінки є хибним. Ці стереотипи справді присутні у Лоффредо і можуть розглядатися як складова глибокої ідеологічної структури його аргументів. Однак їхня риторична ефективність, яка перетворює їх на частину фашистської гендерної політики, полягає у тому, що вони були переоформлені у мову наукової теорії. Тобто, автор намагався надати цим стереотипам наукового обґрунтування, щоб зробити їх більш прийнятними і «легітимними» у суспільстві.

Його головний аргумент полягає в тому, що емансипація жінок – дозвіл їм навчатися та працювати поза домом – мала руйнівні наслідки для всіх сучасних суспільств. Ці наслідки включають не лише небезпечне зниження народжуваності, а й фізичне та духовне відчуження жінки, її віддаленість від дому та сімейного життя. Підтвердження цього аргументу лежить у вмінні жінок народжувати. Такі як чоловіки та жінки, різні за своєю природою та призначенні

²⁸ Ibid. P. 86.

²⁹ Ibid. P. 86.

виконувати абсолютно різні функції, на його думку, не повинні отримувати однакову освіту та культурне формування. «Жінка, змушена вирощувати дитину у своєму тілі протягом трьох чвертей року, змушена годувати цю дитину виділеннями свого організму довше року, наділена якостями, які роблять її здатною виховувати та навчати дитину принаймні в підлітковому віці, проте отримує в нашій цивілізації таку саму освіту, ніби її функції були рівними чоловічим.»³⁰.

Більш уважне прочитання аргументів Лоффредо дозволяє краще зрозуміти основні ідеї фашистського дискурсу. З одного боку, йдеться про природну відповідальність жінки перед італійською нацією за продовження роду. З іншого боку, це обожнювання чоловічої мужності, яке проявляється головним чином через статевий акт: «Безсумнівно нижчий інтелект жінки та її більша здатність до аналізу та негайного судження, а не до синтезу та передбачення, завадили їй обдумати та збалансувати результати, отримані з двох сфер спостереження, роздумів та дослідження, і, отже, завадили їй зрозуміти, що найбільше задоволення, остаточне та загальне, можна отримати лише від сім'ї, якщо її зрозуміти чесніше, тобто чим більше серйозний чоловік, відносини дружини і, отже, їхні стосунки, насамперед сексуальні.»³¹.

Лоффредо завершує свою аргументацію поданням ряду пропозицій щодо змін, які мають бути введені, якщо режим хоче захистити інтереси держави та запобігти власному виродженню. Перш за все, це «відновлення інтелектуального та культурного підпорядкування»³² жінки чоловікові: «Жінка повинна повернутися до стану абсолютного підпорядкування чоловікові-батьку чи чоловікові; підкорення, а отже, неповноцінності: духовної, культурної та

³⁰ Re, Lucia. "Fascist Theories of 'Woman'..."P. 87.

³¹ Chokova M. The Female.....P. 19.

³² Re, Lucia. "Fascist Theories of 'Woman'..."P. 88.

економічної»³³. Професійне та середнє навчання для жінок повинно бути заборонено. Необхідно запровадити спеціальні освітні програми для жінок, спрямовані на те, щоб зробити їх чудовими домогосподарками та господинями. Основним предметом навчання має бути домашнє господарство, яке має наголошувати на пріоритеті та благородстві ручної праці в домі. Право жінок працювати поза домом має бути юридично змінено фашистською державою на право жінок не працювати, і в той же час необхідно вплинути на громадську думку, щоб засудити: «жінка, яка виходить з дому, щоб піти на роботу, яка в безладних зв'язках з чоловіками тиняється вулицями, в трамваях, автобусах, живе в майстернях і офісах, повинна стати об'єктом несхвалення.»³⁴.

Підсумовуючи, Лоффредо у своєму дослідженні пропагує свій ідеал жінки відокремленої вдома, похованої заживо від будь-яких самостійних рішень.

Щодо Муссоліні, то загальне його уявлення про жінку продемонстровано в статті Plain Talk Magazine під назвою «Що Муссоліні думає про жінок?». Доповідь надає чітке розуміння поглядів Муссоліні на гендерні ролі. Plain Talk Magazine, видання, відоме своїми відвертими та часто суперечливими думками, опублікувало цю статтю в травні 1937 року. У ній Муссоліні формулює свої глибоко патріархальні переконання, стверджуючи, що основні обов'язки жінок полягають у домашній сфері, а їхня участь у політиці є непотрібною та небажаною.

У статті Муссоліні не відстає від Лоффредо та Джованні в приниженні жіноцтва. Його висловлювання розкривають глибоко вкорінені патріархальні погляди та бажання пропагувати традиційні гендерні ролі в суспільстві. Сприйняття ролі жінки Муссоліні ґрунтується на твердому переконанні, що основні обов'язки жінки полягають у домашньому затишку. На його думку,

³³ Ibid, P. 88.

³⁴ Ibid, P. 88.

жінки «схильні забути про свої головні обов'язки перед цивілізацією»³⁵, маючи на увазі, що внесок жінок у суспільство має обмежуватися місією, яка традиційно асоціюється з доглядом дітей і веденням домашнього господарства. Стверджуючи, що «керування суспільством слід залишити за чоловічою статтю»³⁶, що остаточно підкреслює віру Муссоліні в ієрархічну структуру, де чоловіки є лідерами, а жінки – підлеглими.

Зневага Муссоліні до жінок у політиці очевидна в його характеристиці жінок-політиків як «надокучливі і балакучі»³⁷. Він стверджує, що жінки «рідко здатні тверезо і належним чином оцінити реальні глибини та межі закону»³⁸, таким чином ставлячи під сумнів їхню здатність приймати раціональні та обґрунтовані рішення. Це відображає ширше переконання, що жінкам бракує інтелектуальних та емоційних можливостей для участі в політичних справах. Його аргумент про те, що жінки «не можуть піклуватися про майбутнє людської раси вдома, в дитячій кімнаті та керувати водночас»³⁹, підсилює думку про те, що участь жінок у політиці несумісна з їхніми домашніми обов'язками.

Тверда опозиція Муссоліні до емансипації жінок першочергово ґрунтується на його переконанні, що це «ставить під загрозу безпеку дому та безпеку світу з точки зору євгеніки»⁴⁰. Ця заява демонструє занепокоєння тим, що звільнення жінок загрожує традиційній сімейній структурі і, як наслідок, майбутньому суспільства. А посилення Муссоліні на євгеніку вказує на те, що він розглядав ролі чоловіків і жінок крізь призму біологічного детермінізму, де основною функцією жінки було розмноження та піклування про наступне покоління.

³⁵ Benito Mussolini (1937), 'What Mussolini Thinks of Women', Plain Talk Magazine 14/5.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

³⁹ Benito Mussolini (1937), 'What Mussolini...

⁴⁰ Ibid.

Крім цього, він стверджує, що «за винятком певної модерністської меншості жінки не хочуть йти в політику»⁴¹. Це твердження свідчить про те, що він вірив, що більшість жінок були задоволені традиційними ролями та не зацікавлені в політичній участі. Оформлюючи політичні прагнення жінок як сферу маргінальної групи, Муссоліні намагався делегітимізувати прагнення до гендерної рівності.

Коментарі Муссоліні щодо емоційних і романтичних характеристик жінок додатково ілюструють його заступницьке ставлення. Він описує жінок як «кумедних, сентиментальних і природжених романтиків»⁴² і характеризує їх як «впевнених, довірливих, маленьких тварин»⁴³, яких легко задовольняють романтичні жести. Такі заяви зводять жінок до спрощених, дитячих істот, якими керують емоції, а не розум. Цей стереотип служить для виправдання переконання Муссоліні, що жінки непридатні для серйозного та раціонального світу політики.

Нарешті, вислів Муссоліні про те, що «жінки не мають власної волі»⁴⁴, позбавляє жінок індивідуальної волі та автономії. Відмовляючи жінкам у можливості приймати самостійні рішення, Муссоліні зміцнює думку про те, що жінки за своєю суттю залежні від чоловіків і нездатні до самоврядування. Ця перспектива узгоджується з його ширшою патріархальною ідеологією, яка прагне зберегти чоловіче панування та контроль над усіма аспектами суспільства.

На завершення, погляди Муссоліні на жінок відображають глибоко вкорінені патріархальні переконання, що обмежують жінок традиційними домашніми ролями та виключають їх із політичної участі. Він вірить у

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Benito Mussolini (1937), 'What Mussolini...

інтелектуальну та емоційну неповноцінність жінок, що підкріплюється його опозицією до їхньої емансипації. Це підкреслює його прагнення зберегти ієрархічну соціальну структуру, де чоловіки мають перевагу. Муссоліні посиляється на біологічний детермінізм та евгеніку, розглядаючи основну функцію жінок як народження та виховання наступного покоління. Через ці переконання він прагне зміцнити традиційні гендерні ролі та заперечити жінкам право на участь у політиці, що підкреслює його патріархальну ідеологію та соціально-консервативні погляди.

Аналізуючи ідеологів фашизму та їхні аргументи щодо ролі жінок, необхідно звернути увагу на головну причину впровадження традиційної сім'ї та ролей у фашистську державну ідеологію – демографічну кризу. Ми не можемо заперечувати, що втрати під час Великої війни були колосальними; це вперше, коли кожна країна переживала та намагалася відновити людський ресурс для подальшого функціонування держави. Італія не була винятком, особливо після початку курсу будування фашистської імперії. Враховуючи ці обставини, влада вважала за вкрай необхідне створити умови, в яких жінки будуть стимулюватися до народження дітей. Влада прагнула забезпечити стабільний приріст населення, закладаючи основи для майбутнього процвітання та розширення фашистської держави. Таким чином, головною метою було заохочення жінок народжувати, народжувати та ще раз народжувати, щоб задовольнити демографічні потреби режиму. Промова Беніто Муссоліні, виголошена 26 травня 1927 року, містить комплексний аналіз уваги італійської держави до народжуваності. Цей наголос на збільшенні народжуваності був зумовлений поєднанням проблем зі здоров'ям, національної потужності та демографічних міркувань. Звернення Муссоліні ділиться на три частини, але нас цікавить лише перша, а саме: «фізичне здоров'я та расове становище італійського народу».

Першочергово в промові Муссоліні наголошує на необхідності здорового та расово-чистого населення, оскільки це має важливе значення для сили та

процвітання нації. Вирішення питань охорони здоров'я та забезпечення фізичного благополуччя населення розглядаються як критичні чинники здатності нації конкурувати на світовій арені. Він стверджує, що чисельність і зростання населення є фундаментальними для політичної, економічної та моральної могутності нації. Та підкреслює важливість здоров'я матері та дитини для досягнення демографічного зростання та запроваджує такі заходи, як податок на холостяків та безплідні шлюби, щоб заохотити зростання населення.

Крім цього, він проводить історичні паралелі із занепадом Римської імперії, пояснюючи її падіння зменшенням народжуваності. Муссоліні припускає, що своєчасне та ефективне законодавство може запобігти подібному демографічному спаду в Італії. Пояснюючи це тим, що для хорошого лідера необхідно дивитися щонайменше на п'ятдесят років вперед, приймаючи рішення щодо національної політики. Тому реагувати на депопуляцію, коли вона стає очевидною, марно, оскільки на рівень народжуваності в будь-який момент часу значною мірою впливає кількість осіб у репродуктивному віці, яка, у свою чергу, визначається рівнем народжуваності за десятиліття тому⁴⁵.

Муссоліні стверджує, що Італія, яка знаходиться на межі демографічної депресії, повинна прагнути до найвищого демографічного потенціалу, щоб забезпечити стабільне майбутнє. Ця перспектива підкреслює наукову основу демографічної політики Муссоліні, спрямованої на стимулювання демографічного зростання за допомогою активних заходів.

Ідеологічне обґрунтування Муссоліні ґрунтується на переконанні, що сильне населення, яке зростає, є життєво-важливим для виживання та успіху нації. Він представляє боротьбу за народжуваність як патріотичний обов'язок, необхідний для забезпечення майбутнього Італії та збереження її позицій у світі. Таким чином, битва за народжуваність у фашистській Італії була викликана

⁴⁵ Benito Mussolini, Discorso alla Camera dei Deputati 26 maggio, Biblioteca privata di Alessandro Serafini, 1927.

турботами про громадське здоров'я, расову чистоту, демографічний потенціал, національну безпеку та довгострокове планування майбутніх поколінь.

Підводячи підсумок цього підрозділу, можна сказати, що зниження ролі жінки у фашистському суспільстві було зумовлене передусім демографічною кризою та необхідністю збільшення населення. Зіткнувшись із колосальними втратами Великої війни та порівнюючи кількість населення з іншими країнами, фашистська влада вважала за необхідне стимулювати жінок до народження дітей, щоб забезпечити стабільний приріст населення, що сприймалося як вирішальне значення для майбутнього процвітання та розширення держави. Ідеологи фашизму, зокрема Джованні Джентіле, Фердінандо Лоффредо, Беніто Муссоліні, дали обґрунтування цих заходів. Вони стверджували, що головна місія жінки полягає в тому, щоб виконувати ролі матерів і домогосподарок завдяки їхній біологічній здатності народжувати.

Джентіле вважав відмінності між статями культурно сконструйованими і наголошувала на важливості материнства як священного обов'язку жінки. На противагу, Лоффредо зайняв більш радикальну позицію, вважаючи жінок інтелектуально- та емоційно-неповноцінними, виступаючи за їхнє підпорядкування чоловікам у всіх сферах життя. Та пропонував відновити абсолютне підпорядкування жінок чоловікам, наголошуючи на тому, що жінки повинні отримувати освіту лише для того, щоб підготувати їх до ролі матерів і домогосподарок, забезпечуючи таким чином їхню відповідність традиційним гендерним ролям. Муссоліні підкреслював необхідність того, щоб жінки зосереджувалися на домашніх обов'язках і вихованні дітей, фактично виключаючи їх з політичної участі. Його погляди відображали глибоко вкорінені патріархальні переконання, зображуючи жінок як істот непридатних для політичної участі. Його позиція була спрямована на зміцнення традиційної сімейної структури та збереження демографічних цілей фашистського режиму.

Таким чином, заохочення материнства та відведення жінок у домашню сферу були центральними у фашистському баченні організації суспільства, спрямованому на зміцнення демографічних та ідеологічних цілей держави.

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Система освіти як інструмент формування гендерних ролей

У дофашистський період закон Казаті 1859 року був основоположним законом Італії про освіту. Хоча він не забороняв спільне навчання, він також не встановлював окремої системи освіти для жінок після початкової школи. Ця законодавча «прогалина» дозволила дівчатам просуватися в освітній системі, і до 1877 року перші жінки закінчили університет. На початковому та середньому рівнях кількість жінок, які навчаються, зростала такими ж темпами, як і чоловіків. У цей період зростала присутність жінок в системі освіти Італії, особливо в початкових школах, де вони домінували серед викладачів, переважаючи чоловіків приблизно вдвічі в середньому. Жінки отримували таку саму освіту, як і чоловіки, і їхня присутність на університетському рівні, хоча все ще обмежена, почала набувати помітності, становлячи 6% студентів напередодні Великої війни⁴⁶.

Однак цей прогрес не обійшовся без проблем. Збільшення участі жінок у освіті було частково зумовлене потребою в інструкторах початкових класів, що призвело до створення звичайних шкіл, які навчали переважно жінок. Незважаючи на свою значну роль у системі освіти, ці жінки часто були малоосвічені, погано оплачувані та перевантажені роботою. Цей сценарій підкреслює парадокс освіти жінок у цей період: хоча вони отримали доступ до вищої освіти, їхні професійні можливості та умови праці залишалися обмеженими⁴⁷.

Період після Першої світової війни позначений гострою критикою недоліків державної освіти. Критики стверджували, що демократизація освіти під тиском дрібних буржуазних борців і радикальних реформаторів розвіяла її первісну мету відбору національної еліти. Замість того, щоб регулювати

⁴⁶ Grazia V. D. How Fascism...P. 149.

⁴⁷ Ibid, P. 150.

висхідну мобільність, освітня система пришвидшила її, сприяючи підвищенню очікувань серед нижчих класів. Робітники та селяни, яких часто описували принизливо як «неосвічені, галасливі, збуджені», стікалися до елітних шкіл за підтримки родичів, які прагнули їх просування⁴⁸. Цей приплив розглядався як підриг здатності системи розвивати сильну поведінку, змагальний запал і критичні здібності, які вважалися необхідними для підтримки італійської нації.

Зі зростанням фашизму шкільна реформа стала пріоритетом для режиму Муссоліні після того, як він захопив владу в 1922 році. Джованні Джентіле, який став фашистським ідеологом, був призначений міністром народної освіти з 1922 по 1924 рік. Головним завданням Джентіле було переробити систему освіти, щоб прищепити фашистську державну ідеологію італійській молоді та відібрати та просувати лише еліту, щоб уникнути перевантаження ринку інтелектуальної праці⁴⁹. А класова упередженість реформи Джентіле була настільки виразною, що її гендерну дискримінацію часто не помічали.

Реформа Джентіле виправдала кілька дискримінаційних заходів, які вплинули на освіту та професійні можливості жінок:

1. Жінкам було заборонено викладати в деяких галузях, таких як література, латинська мова, грецька мова, історія та філософія, у класичних і наукових ліцеях. Королівський декрет-закон 2480 від грудня 1926 року виключав жінок з цих предметів, а інший закон 1928 року забороняв жінкам призначатися директорами середніх шкіл. У 1940 році жінок ще більше позбавили права бути президентами чи директорами технічних інститутів.

2. Створення *liceo femminile*⁵⁰ було ще одним аспектом реформи, яка обслуговувала дочок хороших сімей, які раніше відвідували звичайні школи з культурними цілями. Ця школа пропонувала обмежені курси гуманітарних наук,

⁴⁸ Grazia V. D. How Fascism...P. 150.

⁴⁹ Ibid, P. 151.

⁵⁰ Середня жіноча школа

включаючи латинську мову, а також мистецтво та ремесла, що підходять для синьор.

Реформи знизили рівень технічної підготовки, завадивши мотивованій молоді робітничого класу використовувати професійні програми як сходинку до вищої освіти. Це посилювало кастовий характер системи освіти та знедолювало промислових роботодавців.

Незважаючи на збільшення кількості жінок, які навчаються, та їх присутність у вищих навчальних закладах, упередженість системи щодо дівчат була очевидною. На кожному етапі навчання вчителі та батьки робили розрахунки, які відбивали бажання дівчат продовжувати навчання. До п'ятого класу дійшло приблизно на 20% менше дівчат, ніж хлопців⁵¹. Незважаючи на те, що нові шкільні закони передбачили обов'язкове відвідування школи до п'ятого класу, місцеві муніципалітети часто не могли забезпечити окремі класи для цих класів. У сільській місцевості законодавство про дитячу працю часто ігнорувалося, і бідні селянські сім'ї покладалися на працю своїх дітей, особливо дівчат, які часто закінчували навчання до третього класу⁵².

До 1935 року розподіл студенток між різними навчальними закладами підкреслив гендерну диспропорцію в системі. Майже кожен четвертий учень *liceo-ginnasi*⁵³ були жінками, тоді як у науковому ліцеї лише кожна сьома жінка⁵⁴. У промислових школах було ще менше представництва жінок, лише кожна десята студентка була жінкою. І навпаки, у педагогічних інститутах жінки становили три чверті студентів⁵⁵. Такий нерівномірний розподіл підкреслив

⁵¹ Grazia V. D. *How Fascism...* P. 155.

⁵² *Ibid*, P. 155.

⁵³ Середня школа-гімназія

⁵⁴ Grazia V. D. *How Fascism...* P.155-156.

⁵⁵ Grazia V. D. *How Fascism...* P. 156.

суспільні очікування та обмеження, накладені на освіту та кар'єрні перспективи жінок.

У 1938 році концентрація випускниць-жінок на певних факультетах ще більше проілюструвала гендерну природу вищої освіти. Майже чотири п'ятих усіх жінок, які закінчили університет, були зосереджені на факультетах літератури та філософії, магістратурі або педагогічному коледжі, фармацевтиці та меншою мірою на математиці та природничих науках⁵⁶. У таких галузях, як література та філософія, жінок, які мають ступінь, значно переважало чоловіків; у 1938 році 788 жінок закінчили навчання зі ступенем порівняно з 588 чоловіками⁵⁷. Проте факультети, які готують студентів до вільних професій або для приєднання до політичної еліти, наприклад, права та політології, жінки переважно уникали через їхню непрактичність і погані перспективи працевлаштування. Наприклад, у 1938 році юридичну освіту закінчили 2806 чоловіків і лише 86 жінок, тоді як політологію закінчили 209 чоловіків і лише 11 жінок⁵⁸. Найбільш вражаючий дисбаланс був у інженерній галузі, де 890 чоловіків закінчили навчання порівняно з лише 5 жінками⁵⁹.

Ці відмінності відображали суспільні та інституційні бар'єри, які заважали жінкам вчитися в певних сферах. Складний ринок праці ще більше загострив ці проблеми. Багатьом жінкам зі ступенем у таких галузях, як фармацевтика, було важко знайти роботу, через що дві третини з них вибрали роль домогосподарок⁶⁰. Ця економічна реальність у поєднанні з громадським скептицизмом щодо цінності жіночої освіти сприяла високому відсіву студенток. У середньому лише близько однієї третини студенток, які вступили до університету, закінчили

⁵⁶ Ibid, P. 156.

⁵⁷ Ibid, P. 156.

⁵⁸ Ibid, P. 156.

⁵⁹ Ibid, P. 156.

⁶⁰ Ibid, P. 156.

навчання⁶¹. Це явище підкреслило поширене переконання, що вища освіта шкодить природному інтелекту жінки та ролі в суспільстві.

У цей період молоді італійки зіткнулися з парадоксальною ситуацією. У той час як їхні батьки заохочували освіту як форму приданого, громадська думка та інституційні забобони часто перешкоджали їм здобувати вищу освіту. Упередження системи освіти заважали їх прогресу, але соціальна система дозволила невеликій еліті обдарованих, старанних і добре народжених молодих жінок піднятися на вершину. Проте ці освічені жінки зрештою були змушені зосередитися на невеликій кількості вже переповнених професій, що підкреслює вузький спектр можливостей, доступних для них⁶².

Зусилля, спрямовані на вирішення цих скарг, були зроблені із запровадженням Шкільного статуту 1939 року, який мав на меті виправити недоліки законів Джентіле. Стаття 21 статуту підкреслювала особливу соціальну місію жінок у фашистському житті, пропонуючи заснувати нові жіночі «інститути», щоб духовно підготувати їх до ведення домашнього господарства та викладання в дитячих садках. Однак, враховуючи національну спрямованість на мобілізацію Італії для війни, ці реформи не були повністю реалізовані.

Архітектор плану Боттай визнав, що зміни можуть бути впроваджені лише «якщо корпоративний порядок визначить новий напрямок»⁶³. Теоретично жінки могли вільно обирати курс навчання, і Боттаї стверджував: «Ніхто не хоче блокувати жінкам доступ навіть до найвищих досліджень. Залиште відкритим шлях для жінки, хоча вона спрямована на її природне та найкраще завдання, знайти в житті ситуацію, яка найкраще їй підходить»⁶⁴. Незважаючи на цю

⁶¹ Grazia V. D. How Fascism...P. 156.

⁶² Ibid, P. 156.

⁶³ Ibid, P. 156.

⁶⁴ Grazia V. D. How Fascism...P. 156.

риторичну відданість свободі освіти, суспільні та інституційні бар'єри продовжували обмежувати освітні та професійні можливості жінок.

Щодо самого процесу навчання, то найцікавішим аспектом, для цього дослідження, є впровадження фашистської жіночої педагогіки. Педагогіка для жінок у фашистській Італії почала активно розвиватися з середини 1920-х років завдяки кампаніям, які зміцнювали й обмежували жіночу роль у приватному житті.

Школи відіграли вирішальну роль у впровадженні педагогіки для жінок. Підготовка нової жінки-фашиста починалася вже в початковій школі, де дівчата вивчали основи приготування їжі, виховання дітей і домашньої гігієни як за підручниками, так і через практичні заняття. На фотографіях 1937 року (Додаток А) можна побачити, як дівчата початкової школи після уроку домашнього господарства грають у «мам завтрашнього дня» або беруть участь у «вправах для майбутніх мам»⁶⁵. Також, поширена гендерна іконографія посилювала уявні обов'язки дівчат: ілюстрації в підручниках, зошитах і журналах постійно акцентували увагу на домашніх чеснотах, пов'язаних з жіночими ролями, завжди зображаючи їх як старанних домробітниць, уважних матерів і вмілих кухарок (Додаток Б).

Для досягнення цілей режиму всі італійські жінки повинні були набути навичок економії та раціонального харчування, що розглядалося як невід'ємна частина процвітання сім'ї та стратегічний актив, який слід використовувати у важкі часи. Роль педагогіки для жінок стає зрозумілою на основі Декалогу «Італійської дівчинки» (Додаток В). Він наголошує на непохитному обов'язку перед сім'єю та нацією, прославляє покору владі та вселяє віру в те, що цінність жінки полягає в її фізичній витривалості, моральній дисципліні та відданості домашнім ролям. Ці настанови були надруковані в державних шкільних книгах,

⁶⁵ Brunelli M. Believe, obey, cook!. *Journal of Romance Studies*. 2024. Vol. 24, no. 3. P. 251. URL: <https://doi.org/10.3828/jrs.2024.14> (дата звернення: 02.03.2025).

як-от хрестоматія для дівчаток в останній рік початкової школи, «Amor di Patria [Любов до батьківщини]» Франческо Сапорі⁶⁶.

Проголошення неминучості війни передбачало жертви як з боку чоловіків на фронті, так і жінок у тилу. Для ефективної підтримки нації під час війни, фашистські дівчата та жінки повинні були отримати освіту, спрямовану на засвоєння бойових чеснот дисципліни, морального опору та ощадливості, а також оволодіння навичками домашнього вжитку⁶⁷. Ці навички спочатку розвивалися на курсах початкової школи, а потім у сучасних професійно-технічних школах, створених спеціально для дівчат, з акцентом на домашньому господарстві, викладанні та догляді за дітьми.

Такий акцент на освіті в галузі побутової науки мав додатковий наслідок – молоді жінки піддавалися впливу сучасного руху раціоналізації домашнього господарства. Цей рух поширився на Європу зі Сполучених Штатів у період з 1919 по 1949 рік⁶⁸. Крістін Фредерік, авторка книг з питань управління домашнім господарством, розробила сферу «ефективності домашнього господарства», застосувавши принципи наукового менеджменту до побутової сфери та піднявши домашню економіку до рівня наукової дисципліни. Її ідеї дійшли до Італії у 1927 році з першим перекладом книги «Жінка і дім: Тейлоризм у домашнє життя. Книга, призначена для всіх італійських жінок в Італії, щоб полегшити їм роботу вдома.» (1927). Таким чином, принципи наукового менеджменту, засновані Фредеріком Вінслоу Тейлором – американським інженером і засновником наукового менеджменту, – були адаптовані для побутової сфери та вплинули на освіту італійських жінок у фашистський період.

У підручнику з природознавства для дівчаток у четвертому початковому класі 1925 року, під редакцією Бьяджіо Леонек, кухня, якою б маленькою чи

⁶⁶ Brunelli M. Believe, obey, cook!..P. 252.

⁶⁷ Ibid, P. 253.

⁶⁸ Ibid, P. 253.

«скромною» вона не була, представлена як справжня «лабораторія», яку дівчаток навчали підтримувати в чистоті та обладнати «підставою, покритою маслом, і водонепроникною кахельною підлогою»⁶⁹. У школах дівчатам казали, що їхні амбіції повинні полягати в тому, щоб мати сучасну кухню, раціонально організовану, з продуманими, але функціональними меблями, яку легко мити завдяки гігієнічній плитці на стінах і підлозі, і обладнану кількома, але сучасними приладами, такими як «пароварка, подібна до тієї, яку бачили в школі»⁷⁰.

Раціоналізація кухні служила для приготування їжі, як зазначено у багатьох книгах того часу, написаних жінками. Раціональне харчування широко досліджувалося науково, особливо в середніх професійних школах для жінок. У підручниках домашньої економіки (наприклад, «Домогосподарки майбутнього: Розмови по домашньому господарству» Лідії Мореллі) було багато розділів, присвячених харчовій цінності продуктів, приготуванню їжі та різноманітним методам приготування. Використовувалися сучасні та економні види палива, такі як «норвезький горщик», який можна було замінити на «більш сільський ящик, вистелений сіном і закритий м'якою кришкою»⁷¹.

Підручники також містили прийоми купівлі та зберігання їжі. Для сільських дівчат, які володіють або обробляють велику чи малу ділянку землі, були надані особливі принципи ведення саду та курника для виробництва їжі⁷². Крім того, проводилися практичні вправи, щоб допомогти дівчатам оволодіти технікою очищення овочів, яка мінімізувала втрати, повторного використання води для кип'ятіння овочів для супів, приготування омлетів із залишками їжі та використання нового овочевого екстракту, який був дешевшим і «без токсинів,

⁶⁹ Brunelli M. Believe, obey, cook!...P. 254.

⁷⁰ Ibid, P. 254.

⁷¹ Ibid, P. 254.

⁷² Ibid, P. 254.

знайдених у м'ясному екстракті»⁷³. Раціоналізація та модернізація домогосподарства тоді набували все більшого поширення в освіті молодих жінок.

Підсумовуючи, існує чітка картина системної гендерної дискримінації в системі освіти Італії фашистський період. Незважаючи на такі законодавчі заходи, як Закон Казаті 1859 року, у подальших фашистських реформах, жінки постійно стикалися із суттєвими перешкодами в доступі та завершенні вищої освіти. Відсторонення жінок від викладання певних предметів і обіймання керівних посад у навчальних закладах у поєднанні зі створенням спеціалізованих шкіл, які обмежували їхні навчальні заняття, підкреслюють гендерні обмеження, які накладаються на їхній професійний розвиток. Ця політика не лише відображала панівні соціальні норми, але й була інституціоналізована через законодавчі рамки, які зміцнювали гендерну нерівність.

Соціально-економічні фактори посилили ці розбіжності. Економічна необхідність для бідних сімей покладатися на працю своїх дітей непропорційно вплинули на дівчат, що призвело до вищого відсіву та обмеженого рівня освіти. Концентрація жінок у кількох, часто перенаселених, професійних сферах ще більше підкреслює обмежувальний характер доступних їм можливостей. Громадський скептицизм щодо цінності жіночої освіти та суспільні очікування щодо того, що жінки віддавали пріоритет домашнім ролям над професійними прагненнями, сприяли увічненню гендерної дискримінації. Поєднання цих факторів створило середовище, у якому освітній і професійний потенціал жінок систематично підривався, зміцнюючи традиційні гендерні ролі та обмежуючи їхній внесок в інтелектуальну та професійну сфери.

Жінки систематично зазнавали дискримінації як через чітку політику, так і через неявні суспільні норми. Ці бар'єри перешкоджали їхньому просуванню в освіті та професійним можливостям, зрештою обмежуючи їх вузьким колом

⁷³ Brunelli M. Believe, obey, cook!..P. 254.

прийнятних ролей і професій. Система освіти відіграла вирішальну роль у збереженні цієї дискримінаційної практики. З раннього дитинства дівчаток навчали основам приготування їжі, догляду за дітьми та домашньої гігієни, часто через навчальну програму, яка наголошувала на їхній майбутній ролі матері та домробітниці. Широко поширена гендерна іконографія в підручниках та інших навчальних матеріалах посилювала ці очікування, постійно зображуючи жінок як старанних господинь і доглядальниць.

Крім того, рух за раціоналізацію, який наголошував на ефективності в веденні домашнього господарства, був інтегрований у освіту молодих жінок. Хоча цей рух був спрямований на модернізацію домашнього господарства, він також зміцнив уявлення про те, що головні обов'язки жінки лежать у домашній сфері. Акцент на раціональному харчуванні та домашніх навичках у професійно-технічних школах ще більше обмежував прагнення жінок, зосереджуючи їх освіту на навичках, які вважалися відповідними їхній статі.

У результаті жінок систематично готували до домашнього життя з обмеженими можливостями для професійного розвитку. Поєднання освітньої політики, суспільних очікувань та економічного тиску створило середовище, де потенціал жінок постійно недооцінювався, а їхній внесок у громадську та професійну сфери зводився до мінімуму. Таким чином, система освіти фашистської Італії систематично дискримінувала жінок, обмежуючи їх традиційними домашніми ролями та обмежуючи доступ до професійних можливостей. Ці практики не тільки зміцнювали гендерні стереотипи, але й перешкоджали прогресу жінок і їх внеску в суспільство. Поєднання чіткої політики та неявних суспільних норм створило значні перешкоди для освітнього та професійного просування жінок, зрештою обмеживши їх вузьким діапазоном прийнятних ролей і професій.

3.2. Роль жіночих організацій у підтримці гендерної політики режиму

Fasci Femminili (FF), заснована в 1921 році Елізою Майєр Ріццолі, представляла жіночу частину фашистської партії. Спочатку організація була заснована для об'єднання ломбардських жінок під керівництвом Дуче. Протягом 1920-х років жінки, активні у фашистській партії, були переважно освіченими жінками середнього класу. У проекті Статуту Fasci Femminili, опублікованому в *Popolo d'Italia* від 14 січня 1922 року, чітко окреслював обмежені рамки їхньої діяльності: хоча вони могли відвідувати фашистські зібрання, їм було заборонено брати участь у політичних ініціативах⁷⁴. Натомість їхніми основними обов'язками була координація пропаганди, благодійності та допомоги під керівництвом фашистської партії.

Хоча Fasci Femminili відігравала важливу роль, вона зіткнулася з опором з боку чоловіків-членів партії, оскільки інші італійські політичні партії не включали жінок до своїх лав. Але, незважаючи на початкові обіцянки Муссоліні запровадити виборче право для жінок, було надано лише муніципальне до того, як вибори були повністю скасовані. Що стало невдачею для Fasci Femminili отримати автономію в 1924 році, яка призвела до позбавлення їх реального політичного впливу всередині партії. До 1925 року Fasci Femminili зазнала значної реструктуризації, перетворившись із політичного руху меншості в масову організацію. Ця зміна ознаменувала втрату їхньої специфічної та автономної політичної ідентичності, оскільки вони були сформовані в дисципліноване та структуроване утворення. Програма Fasci Femminili була побудована на трьох основоположних стовпах⁷⁵:

1. Сприяння фізичній силі та моральному здоров'ю нового покоління;
2. Відбудова сім'ї на високоморальних засадах із зосередженням на домашніх заняттях;

⁷⁴ Sassano R. Camicette Nere: le donne nel Ventennio fascista. *El Futuro del Pasado*. 2015. Vol. 6. P. 269. URL: <https://doi.org/10.14516/fdp.2015.006.001.011> (дата звернення: 07.03.2025).

⁷⁵ Sassano R. Camicette Nere...P. 270.

3. Відродження невеликих жіночих виробництв і ремесел.

У 1925 році Opera Nazionale Maternità ed Infanzia (ONMI) була створена для підтримки заміжніх матерів і дітей, діючи в основному як благодійна організація, керована членами FF. Інші секції, такі як Massaie Rurali (заснована в 1933 році) і Sezione Operaie e Lavoranti a Domicilio (заснована в 1937 році), мали на меті охопити відповідно сільських і міських жінок робітничого класу. Більша частина їхньої роботи була зосереджена на благодійній та соціальній діяльності, яка зближувала жінок з ідеологією партії та забезпечувала позитивну рекламу.

Щодо керівництва FF, воно було динамічним і розвивалося. Еліза Майєр Ріццолі очолювала організацію до 1926 року, її змінила Анджола Моретті з 1926 по 1930 рік. Починаючи з 1930 року в організації не було єдиного лідера і з 1937 року керівні ролі розподілили між кількома жінками-інспекторами: Клара Франческіні та Джудітта Стеллуті Скала Фраскара, а в 1938 році команда керівників включала: Ванду Брускі Горжукс, Лауру Марані Аргнані, Тереситу Менцінгер Руата та Ольгу Медічі дель Васчелло. До 1940 року це співкерівництво розширилося, включивши Анну Марію Джусті Далла Розу, Анджолу Моретті, Ігнацію Каваллі д'Олівола та Софію Бертаїну К'єза ді Червіньяско⁷⁶.

Як зазначалося раніше, Fasci Femminili керувала трьома важливими організаціями/секціями, які залишили значний слід в італійському суспільстві. Першою була Opera Nazionale Maternità ed Infanzia (ONMI), другою – Massaie Rurali (MR), і третьою – Sezione Operaie e Lavoranti a Domicilio (SOLD).

Національна опера захисту матері та дитини (ONMI) була заснована в 1925 році. Напівдержавна організація була офіційно створена Законом № 2277 від 10 грудня для захисту матері та дитини. Перші зусилля ONMI були зосереджені на організації місцевих патронажних комітетів, які відіграли вирішальну роль у

⁷⁶ Grazia V. D. How Fascism...P. 268.

зборі коштів і створенні навчальних закладів для медичних працівників. Курси гігієни та мобільні підрозділи для догляду за вагітними були запроваджені для поширення обізнаності про гігієну та охорону здоров'я, особливо в сільській місцевості та на заводах. Крім того, у приміщеннях, наданих Istituto delle case popolari⁷⁷, як-от у Неаполі, Генуї, Трієсті, Барі та Мілані, були створені центри догляду за матерями та немовлятами для вагітних і годуючих матерів⁷⁸. Ці масові ініціативи підкреслили відданість ONMI покращенню громадського здоров'я через освіту та залучення громади.

Для популяризації принципів ONMI було засновано журнал під назвою *Maternità e Infanzia*⁷⁹, присвячений поширенню інформації про здоров'я матері та дитини. Такі ініціативи, як День матері та дитини та запровадження податку на холостяка для фінансування діяльності ONMI, підкреслили інноваційний підхід організації до збору коштів та залучення громадськості. ONMI ставив за мету створення гігієнічно сприятливих умов, запобігання поширенню захворювань, пом'якшення спадкових вад, забезпечення необхідних санітарно-гігієнічних умов для фізичного та інтелектуального розвитку жінок і дітей.

Влітку 1926 року ONMI разом з Fasci Femminili організували 67 тимчасових приморських літніх таборів, 40 гірських літніх таборів і 63 постійних заклади для хворих на туберкульоз⁸⁰. Ці табори були створені для того, щоб діти з малозабезпечених категорій мали змогу відпочити та оздоровитися. На початку 1930-х років ці табори стали життєво-важливими інструментами для привчання молодого покоління до фашистської ідеології, одночасно забезпечуючи користь для здоров'я. У 1931 році було встановлено положення про класифікацію таборів відпочинку за місцем розташування (приморські, гірські, озерні, сільські

⁷⁷ Інститут державного житла

⁷⁸ Savorra M. The ONMI and the Architecture for Motherhood and Childhood (1925–75): A Forgotten Heritage. *in_bo*. 2024. Vol. 15, no. 19. P. 114.

⁷⁹ Материнство і дитинство

⁸⁰ Savorra M. The ONMI...P. 115.

або сільськогосподарські) і тривалістю перебування (постійні – від 3 до 6 місяців; тимчасові – від 30 до 40 днів; денні – без ночівлі)⁸¹. Успіх цих ініціатив призвів до перевантаження заявок, що спонукало ONMI підкреслити, що табори створені для малозабезпечених дітей, а не для тих, хто шукає відпочинку⁸². Ця диференціація гарантувала, що ресурси були спрямовані на тих, хто їх найбільше потребував.

Законодавча база ONMI була всебічною, установчий статут складався з 25 статей, а положення від 15 квітня 1926 р. розширювалися до 238 статей. Це детальне законодавство окреслювало структуру та програму організації, наголошуючи на централізації соціального управління. Промова Муссоліні під час Дня Вознесіння підкреслила, що приблизно 5730 установ в Італії були присвячені догляду за жінками та дітьми, а ONMI взяв під контроль ці установи соціального забезпечення⁸³. Значним нововведенням фашистських реформ була централізація суспільного управління при ONMI. Організація діяла як трирівнева ієрархія, де національне керівництво наглядало за представниками провінцій та муніципалітетів. Ця ієрархічна структура мала на меті усунути регіональні та місцеві відмінності в благодійних установах, створивши більш узгоджений і стандартизований підхід до соціального забезпечення⁸⁴.

Незважаючи на свої успіхи, ONMI зіткнувся з численними проблемами, насамперед через централізацію функцій прийняття рішень, директив та регламентів. Ця централізація не залишала місця для периферійної ініціативи, і режим дуже підозріло ставився до всього, що не було під суворим центральним контролем⁸⁵. Неефективна технічна підготовка персоналу та нестача персоналу через волонтерську систему ще більше посилили неефективність організації.

⁸¹ Ibid, P. 117.

⁸² Ibid, P. 117.

⁸³ Quine M. From Malthus to Mussolini: The Italian Eugenics movement and fascist population policy, 1890-1938 : Thesis (Doctoral). London, 1990. P. 73.

⁸⁴ Quine M. From Malthus to Mussolini...P. 73.

Роль ONMI виходила за межі соціального забезпечення, слугуючи інструментом для фашистського режиму для здійснення соціального та політичного контролю. Зусилля організації щодо зміцнення сімейних зв'язків, контролю за харчуванням матерів і вагітних жінок, а також запобігання абортів і таємних пологів відображали ширші ідеологічні цілі режиму. Акцент на грудному вигодовуванні як гарантії доброти матері та виключення жінок, які не відповідають цим нормам, продемонстрували роль ONMI у забезпеченні соціального конформізму⁸⁶.

Вплив ONMI можна побачити в його зусиллях щодо підтримки вагітних жінок і матерів, незважаючи на обмеження. У 1926 році лише 129 вагітних жінок, що становить 0,01% усіх вагітних жінок в Італії, отримували допомогу від ONMI. До 1934 року цей відсоток зріс до 11,8%, що відповідає 168 021 вагітній жінці з 1 113 636 в Італії⁸⁷. Якщо дослідити меншу сферу, провінцію Еміліан, незважаючи на те, що було оголошено, що було 137 госпіталізацій, 15 материнських трапезних, 42 829 відвідувань і 15 субсидій для сімей неповнолітніх:

«Ще багато чого потрібно зробити для допологового догляду...Найбільш відповідні засоби (консультації, акушерські та педіатричні клініки) все ще повинні бути створені в усіх муніципалітетах, щоб зменшити дуже високу цифру в 300 вагітних жінок, які втрачають життя під час пологів, і 10 000 матерів, які залишаються інвалідами або безплідними через хвороби, отримані під час або після пологів»⁸⁸.

Допомога, яку отримували жінки в сільській місцевості, була ще далекою недостатньою. Основною причиною такої неефективності була абсолютна

⁸⁵ VEDOVE F. La donna nel fascismo tra segregazione e mobilitazione : Tesi di Laurea. Venezia, 2001. P. 47.

⁸⁶ Ibid, P. 46-47.

⁸⁷ Ibid, P. 46.

⁸⁸ VEDOVE F. La donna...P. 46.

централізація всіх функцій прийняття рішень, розпоряджень і навіть застосування нормативних актів. Наприклад, неможливо було замінити відсутню працівницю не лише без дозволу з Риму, але й без імені того, хто її замінить⁸⁹.

ONMI надто часто розглядали як інституцію милостині та лікування, а не переважно профілактичну, що було основною причиною дефіциту втручань та недосягнення поставлених цілей⁹⁰. Однак варто сказати, що вона не була повним провалом. Якщо ми можемо на мить зазирнути за рамки ідеологічних і політичних причин фашистської ініціативи, ONMI має заслугу в тому, що представляє першу і найбільшу спробу скоординувати сектор охорони здоров'я по всій Італії та відокремити його від виключно приватних ініціатив і етико-релігійних мотивів, аж до того, що вона залишалася активним до початку 1970-х років.

Дуче заявляв, що суттєве завдання ONMI полягає в тому, щоб максимально зміцнити родинні почуття і зв'язки, надати максимальний поштовх народжуваності, мінімізувати причини материнської та дитячої смертності: «Ми повинні бути сильними в першу чергу кількістю, тому що, якщо колиски порожні, нація старіє і занепадає. Тому цілі ONMI підсумовуються в захисті та фізичному та моральному вдосконаленні раси»⁹¹.

Таким чином, було очевидно, що ONMI має політичну функцію, а також функцію соціального забезпечення: завжди у фашистській ідеології та програмі захист материнства поєднувався із захистом раси. ONMI мала завдання допомагати молодим матерям та їхнім дітям, переконувати майбутніх матерів доношувати вагітність, запобігати абортам і підпільним пологам. Часто Національна опера намагалася зв'язатися з батьками і підштовхнути їх до визнання дітей або одруження; все це було підпорядковане тенденціям режиму

⁸⁹ Ibid, P. 47.

⁹⁰ Ibid, P. 47.

⁹¹ VEDOVE F. La donna...P. 44.

до зміцнення родинних зв'язків⁹². Завдяки наявності добре обладнаних їдалень спостерігали за харчуванням матерів і вагітних жінок: це також був спосіб контролю над тими жінками, які вважалися нездатними доглядати за собою і тому більш наражалися на небезпеку абортів.

У клініках ONMI були запаси сухого молока для тих дітей, яких не могла годувати грудьми ні мати, ні годувальниця⁹³. Водночас ті матері, які відмовлялися від грудного вигодовування без медичної довідки про неможливість, втрачали всі види допомоги та були змушені виїхати з дітьми. В ідеології ONMI грудне вигодовування мало не саме по собі було запорукою доброти матері, яка водночас не опиралася «природі» і була готова пожертвувати собою заради дитини⁹⁴.

Медична допомога надавалася тільки жінкам, поведінка яких відповідала нормам служби, а всі форми девіантної поведінки каралися вигнанням з клінік⁹⁵. Як зазначалося раніше, Національна опера материнства і дитинства виконувала функцію соціально-політичного контролю, яка виражалася в допомозі матерям, але вона завжди повинна була підкорятися директивам партії. Тому всі пацієнти проходили обстеження, яке стосувалося їхньої звичайної поведінки, а також соціального класу, до якого вони належали, і їхніх політичних переконань⁹⁶. Це політичне завдання ONMI підтверджується тим фактом, що у поєднанні з расовими законами 1938 року допомога матерям раптово змінилася, «не всіх дітей заохочували народжуватись і виживати, і не всіх жінок заохочували ставати матерями»⁹⁷. Лише білі та неєврейські жінки, ті, хто був здатний забезпечити чисту та незабруднену расу для фашистської Італії, могли

⁹² Ibid, P. 45.

⁹³ Ibid, P. 45.

⁹⁴ Ibid, P. 45.

⁹⁵ VEDOVE F. La donna...P. 45-46.

⁹⁶ Ibid, P. 46.

⁹⁷ Ibid, P. 46.

скористатися допомогою Національної опери, яка вже підкреслювалася в її визначенні як виключно національна за характером.

Таким чином, створення ONMI у 1925 році представляло значну спробу фашистського режиму об'єднати соціальне забезпечення та політичний контроль, спрямований на матерів і дітей. Незважаючи на те, що ONMI вдалося надати деякі основні послуги та сприяти охороні громадського здоров'я через освіту та залучення громади, це також відображало ширші ідеологічні цілі режиму, наголошуючи на централізації соціального управління та забезпеченні соціального конформізму. Незважаючи на свої досягнення, організація зіткнулася з численними труднощами через свою високоцентралізовану структуру та контроль режиму, що підкреслює складність і протиріччя, притаманні фашистській соціальній політиці.

Організація/секція *Massaie Rurali* (MR)⁹⁸, заснована в 1933 році фашистським режимом, мала на меті залучити сільських жінок до політичної та громадської діяльності та інтегрувати їх у національні рамки. Ця ініціатива була зосереджена на демографічних групах, які були значною мірою виключені з суспільного життя через свій нижчий соціальний статус. До 1943 року організація налічувала майже три мільйони членів, що робило її найбільшою жіночою організацією в Італії на той час⁹⁹. *Massaie Rurali* проводила курси домашнього господарства, гігієни та догляду за дітьми, щоб покращити життя жінок та їхніх дітей. Крім того, відігравала важливу роль у мобілізації жінок під час періоду автаркії в Італії для підтримки національної економіки.

Однією з головних цілей *Massaie Rurali* було залучення нових членкинь, визнаючи потенціал селянок для поширення політичних повідомлень у найвіддаленіших районах. Під час перебування Ахілле Стараче на посаді

⁹⁸ Сільські господині

⁹⁹ Monti J. L. *The Contrasting Image of Italian Women Under Fascism in the 1930's* : extended abstract of Honors Capstone Project. New York, 2011. P. 66.

партійного секретаря центр уваги організації перемістився з сільськогосподарського навчання на пропаганду¹⁰⁰. Публікації для *Massaie Rurali* (Додатки А-Б) поширювали політичні ідеї режиму, заохочуючи жінок бути патріотичними та підтримувати різноманітні кампанії, пов'язані з сільським життям, автаркією та народжуваністю.

Це втілення тенденції 1930-х років, коли Муссоліні прагнув зв'язатися з населенням, залучаючи мільйони людей до масових організацій для досягнення консенсусу щодо політики режиму, зберігаючи при цьому єдність через, здавалося б, класово нейтральну концепцію нації¹⁰¹.

Згідно зі статутом 1934 р., завданнями організації, було ведення просвітницької пропаганди серед сільських домогосподарок з акцентом на їх моральну, соціальну та технічну допомогу. Вона мала на меті сприяти професійній освіті сільських домогосподарок, щоб вони могли кваліфіковано виконувати різноманітні роботи, приділяючи особливу увагу садівництву, тваринництву, ремеслам, дрібному домашньому господарству. Крім того, *Massaie Rurali* прагнула покращити меблі та гігієну сільських будинків і прищепити цінування сільського життя, щоб протистояти згубним наслідкам урбанізації.

У 1934 році фашистські жінки здавалися непридатними для організації селянок через брак досвіду вирішення питань села. Їхня попередня сільськогосподарська діяльність була обмеженою, а їхні ініціативи в сільській місцевості були рідкісними¹⁰². До моменту вступу в організацію сільських домогосподарок фашистки були в основному буржуазними громадянами, незнайомими з сільським життям.

¹⁰⁰ Ibid, P. 66.

¹⁰¹ Willson P. R. Contadine e politica nel ventennio La Sezione Massaie rurali dei Fasci femminil. *Italia contemporanea*. 2000. No. 218. P. 32.

¹⁰² Willson P. R. Contadine...P. 36.

Враховуючи брак сільськогосподарського досвіду серед фашистських жінок, профспілкам, навіть після втрати контролю над сільськими домогосподарками, було доручено надавати технічні консультації на національному та провінційному рівнях, проводити навчальні курси та видавати газету¹⁰³. Ця структура дозволила сільській частині FF продовжувати пропонувати значну технічну освіту.

Багато програм були зосереджені на сприянні дрібному фермерству, автаркції, домогосподарству, пронаталізму та сільському господарству. Було організовано численні призові конкурси на теми «чистий, охайний і квітучий дім», «доглянутий город», «гарне виховання дітей»¹⁰⁴. Нагородами були гроші, медалі, сільськогосподарські знаряддя, предмети побуту. Учасники також могли отримати вигоду від безкоштовної роздачі та спеціальних пропозицій, таких як кролики та кури покращених порід, дешевий корм для птиці та насіння¹⁰⁵.

Організація щороку випускала розклад, календар та ілюстрований альманах, повний технічних і побутових порад. Кожен член отримував щомісячний журнал «L' Azione delle Massaie Rurali»¹⁰⁶, який містив технічну інформацію про сільське господарство, догляд за дітьми та домашнє господарство. Пропаганда пронизала всі розділи газети, навіть розділ кулінарії. Наприклад, рецепт омлету 1935 року заохочував жінок готувати «патріотичний омлет» з яйцями, помідорами та шпинатом, які символізували кольори італійського прапора¹⁰⁷. Цю страву рекомендували при поверненні дітей зі служби в армії, переплітаючи кулінарні заняття з патріотичними обов'язками.

¹⁰³ Ibid, P. 36.

¹⁰⁴ Willson P. R. Contadine...P. 36.

¹⁰⁵ Ibid, P. 36.

¹⁰⁶ Дія/Акція сільських домогосподинь

¹⁰⁷ Willson P. R. Contadine...P. 37.

Активну роль відігравало духовенство; у селах навколо Конельяно-Венето парафіяльні священики надавали інформацію про діяльність сільських домогосподарок наприкінці меси. Щотижневі збори домогосподарок слідували за богослужіннями, виступаючи з промовцями від експертів із сільського господарства до місцевих фашистських ієрархів, а іноді й парафіяльних священиків¹⁰⁸. Враховуючи величезний моральний авторитет, яким користуються священики в багатьох сільських місцевостях, їхня підтримка мала вирішальне значення для прийняття організації. Тому включення в газету «Дія/Акція сільських господинь» релігійної рубрики викликала у читачів схвальні відгуки, крім цього, релігійна тематика часто присутня в інших рубриках¹⁰⁹.

Проте послання *Massaie Rurali* було реакційним, прославляючи обмежений і незмінний світ і наголошуючи на підпорядкуванні жінок чоловічій владі¹¹⁰. Організація романтизувала тяжке життя бідних селян і спрямовувала жіночу енергію на малопродуктивну діяльність. Незважаючи на це, цілком можливо, що фашизм призвів до модернізації дівчат із середнього класу та статусу жінок, хоча й у спотворений спосіб. *Massaie Rurali* відіграла значну роль у формуванні національної ідентичності та політичній мобілізації, інтегруючи сільських жінок у більш широкий фашистський проект.

Грамотність не була необхідною умовою для участі в обширних програмах навчання. У 1937 році було проведено понад 6000 курсів, які відвідувала близько чверті членів¹¹¹. Ці курси зазвичай охоплювали розведення кролів, бджіл, курей і шовкопрядів або ремесла. Вони були підтримані іншими просвітницькими заходами, такими як створення секційних котеджів та відвідування зразкових

¹⁰⁸ Ibid, P. 44.

¹⁰⁹ Willson P. R. Contadine...P. 44.

¹¹⁰ Ibid, P. 38.

¹¹¹ Ibid, P. 38.

автаркічних ферм. Навчальна програма мала на меті ознайомити жінок із «раціональними» методами ведення сільського господарства, застосуванням тейлоризму в сільському господарстві за допомогою методів, які вважаються «сучасними та науковими»¹¹².

Важливим аспектом діяльності *Massaie Rurali* була допомога членам у збуті їх продукції, як шляхом оренди ринкових прилавків, так і шляхом оптової торгівлі. Спеціальні ярмарки організовувалися на регіональному та національному рівнях, як, наприклад, виставка різдвяних каплунів у Римі в грудні 1939 року, спрямована на продаж виробів домогосподарок¹¹³. Ця ініціатива поєднувала комерцію та пропаганду, включаючи конкурси на демонстрацію найкращої птиці та щоденну лотерею з куркою як приз. Домогосподарки з понад п'ятдесяти провінцій приїхали до Риму, щоб взяти участь, а партія покрила фінансові збитки, що підкреслює важливість події¹¹⁴.

Незважаючи на покращений доступ до міських ринків і наголос на технічній підготовці та раціональному веденні господарства, важко вважати організацію серйозно відданою модернізації сільського господарства. Основна ідея полягала в тому, щоб заохотити жінок використовувати найкраще з того, що вони мають, зосереджуючись на дрібному або натуральному господарстві. Сільська промисловість заохочувалась лише в домашніх промислах, часто з використанням застарілих технологій¹¹⁵. Для фашистів головною метою організації було не поліпшення сільського господарства, а формування національної ідентичності та політична мобілізація. Значним викликом було залучення селянок до цього проекту. Як підкреслив Ахілл Стараче в

¹¹² Ibid, P. 39.

¹¹³ Willson P. R. Contadine...P. 39.

¹¹⁴ Ibid, P. 39.

¹¹⁵ Ibid, P. 39-40.

конфіденційній доповіді Великій Раді Фашизму 1934 року, ця організація мала великий політичний потенціал:

«Важливість цієї організації, особливо політична, очевидна. Через секції «Massaie Rurali» ми досягнемо широкого розповсюдження організації на селі, що дозволить нам охопити кожну ферму.»¹¹⁶.

Ієрархи PNF¹¹⁷ хотіли зберегти те, що вважалося важливою політичною організацією в партії, гарантуючи, що вона виконає свою головну роль: прищеплювати почуття приналежності до нації та режиму серед сільських мас.

Незважаючи на те, що за проектом Стараче домогосподарки стали повноправними членами партії, роль селянок в організації завжди залишалася в основному пасивною¹¹⁸. Вони ніколи не досягали рівня, вищого за «отрядників», як називали тих, хто очолював сільські загони. Документи свідчать, що найвищі чини, наприклад губернські секретарі, належали до середнього класу, переважно вчителів і, ймовірно, міського походження¹¹⁹. Вони були одягнені в елегантну чорну уніформу жінок-Fasci, лише з невеликим значком, який вказував на їх роль у сільській організації, контрастуючи з більш доступними шарфами, які носять сільські члени¹²⁰.

Створення секції сільських домогосподарок розширило сферу діяльності фашисток, в тому числі ведення бухгалтерії по роздачі кормів для курей і створення діляниць ангорської вовни¹²¹. Ця участь їх зайняла й наблизила до серця фашистської політики. З кінця 1930-х років газета FF була наповнена

¹¹⁶ Ibid, P. 40.

¹¹⁷ Partito Nazionale Fascista [Національна фашистська партія]

¹¹⁸ Willson P. R. Contadine...P. 40.

¹¹⁹ Ibid, P. 40.

¹²⁰ Ibid, P. 40.

¹²¹ Ibid, P. 40-41.

статтями про діяльність домогосподарок, на багатьох сторінках були фотографії селянок (Додаток А).

У кількісному відношенні нова секція жінок-fasci мала значний успіх. Проте високий рівень членства не обов'язково означав, що два з половиною мільйони сільських жінок з ентузіазмом підтримували фашистську справу¹²². Жінки приєднувалися з різних причин, і великої кількості було досягнуто за допомогою різних стратегій, включаючи як стимули, так і примус. Збільшення кількості реєстрацій суттєво відрізнялося в різних регіонах Італії під впливом таких факторів, як системи управління землею, політичні традиції, роль жінок у селянських сім'ях і ставлення до ролей жінок поза сім'єю¹²³. Головною метою вербування було зробити жінок сприйнятливими до фашистської пропаганди. Важко визначити ступінь цього успіху, оскільки деякі жінки могли приєднатися, незважаючи на пропаганду. Однак для деяких членів елементи пропаганди перегукувалися з ними. Режим підкреслював цінність і важливість жінок у сільських родин, вихваляючи їхні досягнення та вміння. Незважаючи на посилення традиційних гендерних ролей, для селянок не існувало альтернативної ідеології, яка б протистояла цьому наративу.

Отже, організація *Massaie Rurali*, заснована фашистським режимом у 1933 році, відіграла вирішальну роль в інтеграції сільських жінок у національну політичну та соціальну систему. Завдяки широким навчальним програмам, пропагандистським зусиллям і громадській діяльності організація прагнула підвищити роль жінок як домогосподарок, одночасно пропагуючи фашистські ідеології. Незважаючи на свою реакційну позицію та наголос на традиційних гендерних ролях, *Massaie Rurali* досягла значного членства та мобілізувала жінок для підтримки ширших цілей режиму.

¹²² Ibid, P. 41.

¹²³ Willson P. R. *Contadine...* P. 41.

Sezione Operaie e Lavoranti a Domicilio¹²⁴ (SOLD) було офіційно засновано 28 жовтня 1937 року, відзначаючи перший день «XVI року фашистської ери». Цей поворотний момент в історії був частиною ширшої стратегії фашистського режиму, спрямованої на розширення свого впливу серед робітниць і надомників. Включаючи жінок у фашистську систему, режим мав на меті забезпечити прихильність усього населення Італії до його ідеології та діяльності. Створення SOLD було зумовлене необхідністю подолати розрив, залишений існуючими організаціями, які мали обмеження в охопленні та часто виключали значні сегменти жіночого населення. Ахілл Стараче передбачив тоталітарну організацію для жінок, яка забезпечить дотримання всіх італійських жінок фашистських принципів¹²⁵. SOLD народилася з цього бачення, прагнучи охопити тих жінок, які були виключені з політичної та соціальної сфери.

Правова основа існування SOLD деталізована в положенні про створення нової організації. Згідно зі статтею 3 цього положення, першочерговими цілями SOLD були сприяння фашистській та просвітницькій пропаганді серед робітниць, підвищення їх професійних і побутових здібностей; надавати моральну і соціальну допомогу працівницям, особливо щодо виконання ними жіночих обов'язків; а також допомагати жінкам-працівницям, зарахованим до Секції, знайти роботу через відповідні офіси, сприяти надомній роботі від імені третіх осіб і заохочувати застосування всіх заходів соціального забезпечення та страхування, передбачених режимом для жінок-працівниць¹²⁶.

Членство в SOLD було відкритим для робітниць, зайнятих на фабриках чи інших виробничих підприємствах, надомних робітниць і жінок із сімей робітничого класу, які досягли відповідного віку для вступу до Fasci Femminili.

¹²⁴ Секція робітників і надомників

¹²⁵ Willson P. Italian Fascism and the Political Mobilisation of Working-Class Women 1937-43. *Contemporary European History*. 2012. Vol. 22, no. 1. P. 66. URL: <https://doi.org/10.1017/s0960777312000483> (дата звернення: 10.03.2025).

¹²⁶ Ibid, P. 66.

Хоча формулювання припускало, що SOLD призначено в першу чергу для промислових робітників, на практиці він також наймав домашню прислугу та інші категорії працівників¹²⁷. Це включення наголошувало на об'єднанні різних типів жінок, а не різних типів робітниць, узгоджуючись із фашистською ідеологією, яка наголошувала на ролі жінок як матерів і господинь.

SOLD проводив численні навчальні курси, які поєднували пропаганду з практичним навчанням. Ці курси мали на меті підвищити професійні здібності жінок і навички домашнього вжитку. Наприклад, у 1940-1941 роках SOLD провів 12 000 курсів, які відвідали 230 000 членів¹²⁸. Ці курси включали спеціалізовану підготовку нянь, кухарів і промислових робітників, а також такі предмети домашнього господарства, як догляд за дітьми, шиття, вишивання, ремонт і домашні ремесла. Деякі курси також охоплювали грамотність, навчання німецької мови та «колоніальні навички», щоб підготувати жінок до майбутніх ролей в Італійській імперії¹²⁹. Елементи пропаганди були повсюдними: усі курси включали уроки «фашистської культури».

Викладачами курсу були шкільні вчителі, активістки FF, працівники фашистських профспілок і Opera Nazionale Dopolavoro (OND; організація масового дозвілля режиму)¹³⁰. Допомога в навчанні та інших заходах надходила також від промислових соціальних працівників, найнятих профспілками. Промислова соціальна робота була професією, яку режим пропагував як придатну для жінок, пропонуючи десятимісячні курси навчання в керованому партією коледжі-інтернаті (Scuola Superiore Fascista di Assistenza Sociale [Фашистська вища школа соціальної допомоги]), заснованому в 1928 році в Сан-Грегоріо-аль-Челіо, Рим¹³¹. Фабричні соціальні працівники, найняті приватними

¹²⁷ Willson P. Italian Fascism...P. 66.

¹²⁸ Willson P. Italian Fascism...P. 71.

¹²⁹ Ibid, P. 71.

¹³⁰ Ibid, P. 72.

¹³¹ Ibid, P. 72.

фірмами, також зробили свій внесок, але лише в рамках заходів, організованих для їхньої робочої сили.

SOLD організував різноманітні конкурси, щоб мотивувати та відзначити своїх учасників. Змагання були найрізноманітнішими: від технічної майстерності, як-от пошиття сорочок для фашистської форми, до побутових досягнень, як-от «чистий і охайний дім» і «квітучий балкон»¹³². Конкурс «Proles» акцентував увагу на вихованому потомстві, вручаючи нагороди матерям, які добре виховали своїх дітей. Конкурси також включали нагороди «Fedeltà» за лояльність до єдиного роботодавця та інші теми, як-от спів, оформлення ринкових кіосків та зменшення відходів. Нагородами були предмети побуту, дипломи, гроші та екскурсії¹³³.

Деякі тренінги були пов'язані з *Littoriali Femminili del Lavoro* (Змагання жіночої праці). Жіночий *Littoriali* був доданий у 1939 році, організований студентками фашистських університетських груп за підтримки FF. Учасниками змагань були промислові чи сільськогосподарські робітники віком 18-28 років, члени SOLD, *Massaie Rurali* або GIL (*Gioventù Italiana del Littorio*)¹³⁴. Місцеві секретарі SOLD відбирали конкурентів для промислових секцій, які потім проходили навчання з технічних і політичних предметів. Технічна підготовка була пов'язана зі сферою роботи учасниці, тоді як політична підготовка охоплювала такі теми, як «роль/завдання жінок – принципи та історія фашизму – організація та функції партії – причини та специфіка расової політики, профспілок та корпоративної системи, з особливим акцентом на автаркії та, нарешті, духовний та політичний розвиток імперії»¹³⁵. Були організовані місцеві,

¹³² Willson P. *Italian Fascism...*P. 72.

¹³³ Ibid, P. 72.

¹³⁴ Ibid, P. 72.

¹³⁵ Ibid, P. 72.

провінційні та національні змагання, що склалися з політичних і практичних випробувань.

SOLD активно просував схеми соціального страхування, особливо зосереджуючись на поширенні страхування на випадок інвалідності та старості надомників. Керувався Istituto Nazionale Fascista della Previdenza Sociale¹³⁶ (INFPS, заснований у 1933 році), ці схеми були добровільними. Розділи SOLD збирали заявки та пересилали їх до INFPS. Іншою важливою кампанією був «День технічної підготовки», який проводився щорічно з 1941 року і мав на меті сприяти національній продуктивності шляхом заохочення технічної освіти серед жінок та їхніх дітей¹³⁷. Акцент на практичній і технічній підготовці для робітничого класу та селянства став основою фашистської освітньої політики з початком Шкільного статуту в 1939 році.

SOLD забезпечував численні види дозвілля, включаючи спорт, кінопокази, драматичні гуртки, хори та прогулянки. Деякі поїздки були явно політичними, як-от відвідини місця народження Муссоліні чи політичні мітинги, але були також поїздки на концерти та вистави чи прогулянки до історичних місць чи місць краси, хоча зазвичай з принаймні деякою пропагандою¹³⁸. Під час війни SOLD організовував літні канікули в приморських або гірських місцях, поєднуючи дозвілля з автаркічною працею та уроками побутового природознавства. У 1941 році 3330 жінок з тридцяти восьми провінцій взяли участь у цих святах, фінансованих партією, профспілками та приватними пожертвуваннями¹³⁹.

SOLD включив у свою програму діяльності швейні майстерні, продовжуючи діяльність «соціального забезпечення», започатковану під час

¹³⁶ Національний фашистський інститут соціального забезпечення

¹³⁷ Willson P. Italian Fascism...P. 76.

¹³⁸ Ibid, P. 73.

¹³⁹ Ibid, P. 73.

Першої світової війни¹⁴⁰. Ці майстерні виготовляли фашистську форму, спортивне спорядження та ліжечка для молодих матерів, які роздавали бідним родинам. Під час ефіопської війни та Другої світової війни майстерні виготовляли також військову форму. Безробітні жінки часто працювали в цих майстернях під наглядом FF, отримуючи заробітну плату або прибуток від продажу товарів. До 1937 року існувало близько 200 швейних майстерень FF, причому більше половини провінційних федерацій мали принаймні одну¹⁴¹. Ці майстерні не були комерційними підприємствами, а проводилися як форми соціального забезпечення.

Багато заходів SOLD проводилися у співпраці з іншими фашистськими організаціями. Частково це було пов'язано з тим, що вона була заснована у той час, коли вже існували численні інші організації з дублюючими функціями, а частково через те, що організаторам середнього класу FF бракувало технічного ноу-хау для більшості тренінгів¹⁴². Фашистські профспілки, наприклад, зробили свій внесок у деякі навчальні заходи, а також вони редагували інформаційний бюлетень SOLD. З практичних причин багато заходів було організовано спільно для членів SOLD і *Massaie Rurali*. Співпраця з GIL була особливо тісною, оскільки багато фабричних робітників і домашньої прислуги були молодими. Таким чином, робоча секція *Giovani Fasciste* функціонувала частково як молодша секція SOLD, і її члени часто брали участь у заходах, які пропонуються дорослим членам¹⁴³. GIL, у свою чергу, відкрив для членів SOLD багато своїх «місць зустрічі молодих працівників».

Пропаганда була центральним аспектом діяльності SOLD, пронизуючи всі аспекти організації. Навчальні курси SOLD були пронизані пропагандистськими

¹⁴⁰ Ibid, P. 73.

¹⁴¹ Willson P. *Italian Fascism...* P. 75.

¹⁴² Ibid, P. 74-75.

¹⁴³ Ibid, P. 75.

елементами, навчаючи жінок про фашистську культуру та підкреслюючи їхню роль як матерів і господинь. Вони включали професійну підготовку, таку як спеціалізовані курси для нянь і кухарів або з промислових предметів, але багато курсів зосереджувались насамперед на домашніх і материнських навичках жінок, а не на робочих навичках. Загальні домашні науки були дуже поширені, але існували також курси з таких предметів, як догляд за дітьми, шиття одягу, вишивання, штопання та ремонт або домашні ремесла, як-от ручне ткацтво¹⁴⁴. Члени SOLD брали участь у хореографічних масових мітингах і парадах, таких як масовий мітинг у Римі в 1939 році, в якому взяли участь 70 000 фашистських жінок¹⁴⁵. На цих заходах проводилися пропагандистські виступи, церемонії нагородження та інші прояви фашистської феєрії. Режим використовував ці зібрання, щоб продемонструвати свій вплив і просувати свої ідеали.

Крім цього, SOLD мала свою щомісячну газету *Lavoro e famiglia* (Робота і сім'я), яка видавалася з березня 1938 по травень 1943. Газета поєднувала практичні поради з політичною пропагандою, охоплюючи різні теми, такі як поради з побутової науки, інформація про кар'єру, запобігання нещасним випадкам і профілі цікавих жінок.

Lavoro e famiglia надавав новини про політичні події, статті про роль жінок у союзниках Італії по Осі, Німеччині та Японії, а також поради щодо вітчизняної науки, включаючи рецепти та підказки щодо зменшення відходів. Газета містила регулярні новини про діяльність SOLD по всій Італії, інформацію про запобігання нещасним випадкам, статті про спорт, який підходить для жінок, профілі цікавих або героїчних жінок з минулого та сьогодення, юридичну колонку з поясненнями різних статей Цивільного кодексу та короткі історії¹⁴⁶. Хоча час від часу публікувалися статті, написані читачами, більшість з них були

¹⁴⁴ Willson P. *Italian Fascism*...P. 71.

¹⁴⁵ *Ibid*, P. 76.

¹⁴⁶ *Ibid*, P. 77-78.

написані фашистськими партійними чи профспілковими ієрархами. На задній сторінці була колонка, де «Емма» (Маргерита Армані) відповідала на листи читачів з політичних чи практичних питань, наприклад, як отримати доступ до різних форм соціальної допомоги, включаючи соціальне страхування¹⁴⁷.

Практично все, що публікувалося в газеті, від порад про покупки на ринку до інформації про трудове законодавство, від кулінарних порад до дискусій про виховання дітей, було просякнуте великими порціями політичної пропаганди. Невпинна дієта добрих новин головним чином зосереджувалася на темах усіх добрих речей, які режим робив для робітників, величі, доброті та непогрішності Дуче та ширшого тріумфального прогресу, якого Італія досягла під час фашизму, порівняно з темними днями минулого¹⁴⁸. Різноманітні інші фашистські кампанії також були помітними, включаючи сільську, расову, демографічну та автаркічну політику. Сільським читачам, наприклад, які писали до «Емми» з питанням, як знайти роботу в місті, радили залишатися там, де вони були, і, можливо, спробувати сільську ручну роботу, якщо їм потрібна робота¹⁴⁹. Загальний меседж багатьох статей полягав у тому, що кожен повинен залишатися на своєму призначеному місці і не прагнути ні до чого іншого. Робітники мали залишатися робітниками, віддаючи перевагу технічній підготовці над усім, що веде до «невідповідних» буржуазних форм зайнятості, тоді як жінки мали обирати лише відповідну роботу і, зрештою, прагнути бути домогосподарками. Навіть побутові рубрики підкреслювали, що робітникам не потрібна розкіш у домі, достатньо було б гарного, ретельного прибирання.

Рівень пропаганди посилювався після вступу Італії в Другу світову війну в червні 1940 року, коли газета почала включати багато дезінформації про

¹⁴⁷ Ibid, P. 77-78.

¹⁴⁸ Willson P. Italian Fascism...P. 78.

¹⁴⁹ Ibid, P. 78.

тріумфальний прогрес збройних сил Італії та неминучість перемоги¹⁵⁰. Там також було багато статей про роль жінок у військових діях, в'язання одягу для солдатів на фронті, відвідування військових госпіталів, ремонт форми для поранених солдатів, організацію розваг для них та листування з солдатами, які служили як «хрещені матері війни»¹⁵¹.

Дозвілля, організоване SOLD, наприклад кінопокази, драматичні гуртки та екскурсії, також слугували платформами для пропаганди. Кінопокази часто включали суміш розважальних і пропагандистських фільмів, які супроводжувалися промовами місцевих лідерів FF. Наприклад, у 1941 році в Кремоні показ включав комедію «*Felicità Colombo*», пропагандистський документальний фільм і мультфільм разом із живим оркестром і промовами місцевих лідерів FF¹⁵².

Отже, основною функцією SOLD була політична освіта, спрямована на вдосконалення професійних здібностей жінок і домашніх навичок, одночасно прищеплюючи фашистські цінності. Організація наголошувала на важливості ролі жінок як матерів і берегинь дому, відповідаючи гендерній ідеології режиму. Такий підхід сприяв розмиванню соціальної ідентичності жінок як робітниць, посилюючи їх роль у фашистських рамках. Шляхом поєднання освіти, пропаганди та соціальної діяльності SOLD намагався інтегрувати селянських жінок в ідеологічну систему фашистського режиму, висвітлюючи проблеми та успіхи інтеграції маргіналізованих груп у ширші національні проекти.

Підсумовуючи підрозділ, жіночі організації у фашистському суспільстві відігравали вирішальну роль у поширенні пропаганди, формуванні соціальних норм і зміцненні ідеології режиму. Ці організації відіграли важливу роль у мобілізації жінок та їх інтеграції у фашистські рамки, забезпечуючи їхню участь

¹⁵⁰ Ibid, P. 77.

¹⁵¹ Willson P. Italian Fascism...P. 77.

¹⁵² Ibid, P. 73.

у політичній та громадській діяльності режиму. Завдяки широкому використанню пропаганди ці організації глибоко вплинули як на суспільство, так і на жінок, створивши всепроникне середовище контролю та конформізму.

Жіночі організації, такі як Fasci Femminili, ONMI, Massaie Rurali та SOLD, були покликані прищепити фашистські цінності та просувати цілі режиму. Вони націлювалися на жінок з різного походження, включаючи сільських домогосподарок, міських робітниць і матерів, використовуючи спеціальну пропаганду для звернення до їхніх конкретних ролей. Такий підхід дозволив режиму охопити широку аудиторію, сприяючи розвитку почуття єдності та лояльності серед жінок.

Одним із основних впливів цих організацій було зміцнення традиційних гендерних ролей. Через навчальні курси, публікації та громадську діяльність вони наголошували на ролі жінок як матерів, берегинь дому та прихильників режиму. Такий наголос на традиційних ролях слугував підтримці соціального порядку та забезпеченню того, щоб жінки сприяли стабільності та розвитку фашистської держави.

Пропаганда пронизувала всі сторони діяльності цих організацій. Навчальні програми та курси були з фашистською ідеологією, навчаючи жінок очікуваних ролей та обов'язкам у режимі. Газети та журнали, такі як *Lavoro e famiglia*, поєднували практичні поради з політичними повідомленнями, пропагуючи досягнення режиму та непогрішність Дуче. Ця невпинна пропагандистська кампанія сприяла тому, що жінки засвоїли фашистські цінності та стали активними учасниками проектів режиму.

Організації також відігравали значну роль у соціальному та політичному контролі. Надаючи соціальні послуги, такі як охорона здоров'я та освіта, вони впроваджували фашистські цінності в повсякденне життя. Програми, зосереджені на покращенні охорони здоров'я, просуванні гігієни та підтримці

матерів і дітей, були важливими для підтримки соціальної стабільності та забезпечення дотримання населенням ідеалів режиму. Така інтеграція соціальних служб і пропаганди створила комплексну систему контролю, яка поширилася на всі аспекти життя жінок. Крім того, жіночі організації сприяли досягненню ширших політичних і демографічних цілей режиму. Заохочуючи високу народжуваність та пропагуючи ідею великих, здорових сімей, вони мали на меті зміцнити населення країни та забезпечити її майбутнє.

На закінчення можна сказати, що вплив жіночих організацій на фашистське суспільство був глибоким і далекосяжним. Шляхом широкої пропаганди та соціальних програм вони мобілізували жінок та інтегрували їх у фашистські рамки, забезпечуючи їхню участь у політичній та громадській діяльності режиму.

ВИСНОВКИ

Дослідження гендерної політики режиму Беніто Муссоліні розкриває комплексні зусилля фашистського уряду інституціоналізувати традиційні гендерні ролі як засіб досягнення своїх ідеологічних, демографічних і політичних цілей. Кожен аспект цієї роботи містить уявлення про теоретичні основи, практичне застосування та наслідки цієї політики для італійського суспільства.

Історіографічний огляд демонструє, що тема гендерної політики за режиму Муссоліні є відносно малодослідженою, зокрема в українській науці. Це дослідження є новаторською спробою усунути цю прогалину, аналізуючи різноманітні джерела, включаючи законодавчі документи та пропагандистські матеріали, щоб реконструювати системний підхід режиму у визначенні та застосуванні традиційних гендерних норм. Ці джерела дають фундаментальне розуміння того, як фашистська ідеологія проникла та сформувала суспільні структури.

Теоретичні принципи фашистської гендерної політики ґрунтувалися на націоналістичних та патріархальних ідеологіях. Такі впливові діячі, як Джованні Джентіле та Фердінандо Лоффредо, наголошували на важливості материнства та домашнього господарства як центральних ролей для жінок, узгоджуючи ширші амбіції Муссоліні щодо демографічної експансії та суспільного порядку. Ця структура відображала спробу стратегічно обмежити жінок ролями, які зміцнювали традиційну сімейну структуру, яка вважалася важливою для цілей режиму. Водночас парадоксальним є незамінна роль жінок у фашистському баченні суспільства, що підкреслю їх цінність як учасників державотворення.

Реалізація гендерної політики особливо яскраво проявилася в системі освіти та діяльності жіночих організацій. Реформи освіти інституціоналізували традиційні гендерні ролі через навчальні плани, які надають перевагу

домашньому вмінню, обмежуючи жінок очікуваннями як доглядальниць і домогосподарок. Підручники та інші навчальні матеріали були насичені гендерною іконографією, яка зображувала жінок у ролях, розроблених відповідно до бачення режиму.

Жіночі організації, а саме Fasci Femminili, ONMI, MR та SOLD, відіграли ключову роль у поширенні пропаганди та впровадженні фашистської ідеології в повсякденне життя жінок. Ці організації мобілізували жінок з різних соціальних верств, використовуючи цілеспрямовані ініціативи та спеціальну пропаганду, щоб прищепити лояльність режиму. Їхні навчальні програми, публікації та соціальні служби наголошували на традиційних ролях і зміцнювали цінності, які є центральними для політики Муссоліні. Інтеграція ідеологічного виховання з соціальними ініціативами забезпечила комплексну систему впливу, яка поширювалася на всі аспекти життя жінки.

Пропаганда була життєво-важливим елементом у формуванні та підтримці традиційних гендерних ролей. Через газети, навчальні курси та громадські заходи, режим послідовно зміцнював свій ідеологічний наратив. Ці ініціативи підкреслювали важливість материнства, сімейного життя та вірності Дуче, зрештою зміцнюючи суспільні норми, які узгоджувалися з фашистськими цілями. Водночас ці зусилля сприяли розвитку почуття конформізму та лояльності серед жінок, інтегруючи їх у ширші політичні та демографічні рамки режиму.

Гендерна політика режиму Муссоліні була продуманою спробою сформувати італійське суспільство відповідно до фашистських ідеологічних, соціальних і демографічних цілей. Покладання режиму на освіту та жіночі організації забезпечувало поширення його цінностей і надало засоби для мобілізації жінок на службу державі, одночасно обмежуючи їх автономію. Цей подвійний підхід відображає залежність режиму від жінок як учасників та суб'єктів бачення фашистського суспільства.

Дослідження додає нові виміри до розуміння перетину гендеру та авторитарного/тоталітарного правління. Заповнюючи прогалину в українській науці, воно сприяє ширшому розумінню того, як ці режими використовують гендерну політику як інструмент контролю суспільства. І підкреслює важливість критичного аналізу історичних гендерних практик, щоб зрозуміти їхній довготривалий вплив на суспільство.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

Література

1. Benadusi L. Storia del fascismo e questioni di genere. *Studi Storici*. 2014. Vol. 55, no. 1. P. 183-195. URL: <http://www.jstor.org/stable/43592551> (дата звернення: 11.03.2025).
2. Brunelli M. Believe, obey, cook!. *Journal of Romance Studies*. 2024. Vol. 24, no. 3. P. 247-273. URL: <https://doi.org/10.3828/jrs.2024.14> (дата звернення: 02.03.2025).
3. Burwood E. Education in the Philosophy of Giovanni Gentile. *International Journal of Ethics*. 1933. Vol. 43, no. 2, P. 210-17. URL: <http://www.jstor.org/stable/2378334>. (дата звернення: 11.03.2025).
4. Cantalupo R. Fascism in Italian History. *Foreign Affairs*. 1925. Vol. 4, no. 1. P. 61-71. URL: <https://doi.org/10.2307/20028422> (дата звернення: 6.02.2025).
5. Chokova M. The Female Condition During Mussolini's and Salazar's Regimes. *Honors Thesis Collection*. 2013. 66 p.
6. Christianna S., James D. Fascism Scholar Says U.S. Is 'Losing Its Democratic Status'. *NPR*. URL: <https://www.npr.org/2020/09/06/910320018/fascism-scholar-says-u-s-is-losing-its-democratic-status> (дата звернення: 06.02.2025).
7. Cole T. The Italian Ministry of Popular Culture. *The Public Opinion Quarterly*. 1938. Vol. 2, no. 3. P. 425-434. URL: <http://www.jstor.org/stable/2744828> (дата звернення: 21.02.2025).
8. Curti D. Il fascismo e le donne: imposizione e accettazione della “mistica della maternità”. *Italian Studies in Southern Africa*. 1996. Vol. 9, no. 2. P. 6-23.
9. Dworok G. Ernst Nolte (1923-2016). *Central European History*. 2017. Vol. 50, no. 2. P. 156-159. URL: <http://www.jstor.org/stable/26291509>. (дата звернення: 06.02.2025)

10. Efharis M. Contradiction and the Role of the 'Floating Signifier': Identity and the «New Woman» in Italian Cartoons During Fascism. *Journal of International Women's Studies*. 2010. Vol. 11, no. 4. P. 128-142.
11. Grant P. Pronatalism and Gender Roles in Fascist Italy. *Daydreams and Nightmares Conference*. 2013. P. 1-17.
12. Grazia V. Kako je Musolini vladao italijanskim ženama. *Reč*. 2002. Vol. 65, no. 11. P. 195-223.
13. Grazia V. D. Women under Italian Fascism. *The Historical Journal*. 1976. Vol. 19, no. 4. P. 947-968. URL: <http://www.jstor.org/stable/2638244> (дата звернення: 11.03.2025).
14. Grazia V. D. How Fascism Ruled Women: Italy, 1922-1945. London : University of California Press, 1993. 350 p. URL: <https://doi.org/10.2307/2166925> (дата звернення: 02.03.2025).
15. Lange E. Die Organisation Der Fasci Femminili. *Zeitschrift Für Politik*. 1933. Vol. 22. P. 754-756. URL: <http://www.jstor.org/stable/43349627> (дата звернення: 11.03.2025).
16. Lukacs J. The Hitler of history. New York : Vintage Books, 1998. 279 p.
17. Macciocchi M.-A. Female Sexuality in Fascist Ideology. *Feminist Review* . 1979. no. 1. P. 67-82. URL: <https://doi.org/10.2307/1394751> (дата звернення: 11.03.2025).
18. Mantello M. Fascismo, sottomissione della donna e blocco sociale. *Micromega*. URL: <https://www.micromega.net/fascismo-donne> (дата звернення: 16.02.2025).
19. Monti J. L. The Contrasting Image of Italian Women Under Fascism in the 1930's : extended abstract of Honors Capstone Project. New York, 2011. 89 p.
20. Nehrt J. L. The model of masculinity: Youth, gender, and education in Fascist Italy, 1922-1939 : Thesis. Harrisonburg, 2015. 66 p.
21. Orwell G. What is Fascism?. *Tribune*. 1944.

22. Ouchtati Z. New Woman or Traditional Woman? Exploring the Female Figure in the Spotlight of Mario Camerini's Cinema in Fascist Italy. *Culture in Focus: Essays on Art, Cinema, and Society*. 2024. Vol. 11, no. 5-1. P. 77-89.
23. Pietiläinen S. The Gender(ed) Politics of Fascism: How Women Came to Lead the Contemporary Far-Right - Turning Point. *Turning Point*. URL: <https://turningpointmag.org/2024/03/20/the-gendered-politics-of-fascism-how-women-came-to-lead-the-contemporary-far-right/> (дата звернення: 13.12.2024).
24. Pistollato C. L'emancipazione della donna tra storia e racconto : extended abstract of Tesi di Laurea. Venezia, 2016. 130 p.
25. Quine M. From Malthus to Mussolini: The Italian Eugenics movement and fascist population policy, 1890-1938 : Thesis (Doctoral). London, 1990. 271 p.
26. Re L. Fascist Theories of 'Woman' and the Construction of Gender. *Mothers of Invention: Women, Italian Fascism, and Culture* / ed. by Robin Pickering-Iazzi. NED-New edition. University of Minnesota Press, 1995. P. 76-99. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctttt2tw.8> (дата звернення: 12.02.2025).
27. Sassano R. Camicette Nere: le donne nel Ventennio fascista. *El Futuro del Pasado*. 2015. Vol. 6. P. 253-280. URL: <https://doi.org/10.14516/fdp.2015.006.001.011> (дата звернення: 07.03.2025).
28. Savorra M. The ONMI and the Architecture for Motherhood and Childhood (1925–75): A Forgotten Heritage. *in_bo*. 2024. Vol. 15, no. 19. P. 112-128.
29. Soucy R. Fascism | Definition, Meaning, Characteristics, Examples, & History | Britannica. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/fascism> (дата звернення: 06.02.2025).
30. Stovall S. The foundation of feminist thought in fascist Spain and Italy : Thesis. San Marcos, 2023. 105 p.
31. Vedove F. La donna nel fascismo tra segregazione e mobilitazione : Tesi di Laurea. Venezia, 2001. 151 p.

32. Willson P. Italian Fascism and the Political Mobilisation of Working-Class Women 1937-43. *Contemporary European History*. 2012. Vol. 22, no. 1. P. 65-86. URL: <https://doi.org/10.1017/s0960777312000483> (дата звернення: 10.03.2025).
33. Willson P. R. Contadine e politica nel ventennio La Sezione Massaie rurali dei Fasci femminil. *Italia contemporanea*. 2000. no. 218. P. 31-47.
34. Wotlińska A. La donna fascista – narodowa służebnica, żona i matka. *Sprawy Międzynarodowe*. 2022. Vol. 75, no. 1. P. 177-197.

Джерела

1. Брунеллі М. Домашнє господарство для майбутніх мам. Початкова школа в Баньякавалло, Равенна. Навчальний рік 1936-7. // Believe, obey, cook!. Journal of Romance Studies. 2024. Vol. 24, no. 3. С. 252. URL: <https://doi.org/10.3828/jrs.2024.14> (дата звернення: 02.03.2025).
2. Брунеллі М. Ігри для маленької мами завтрашнього дня, після уроку домоводства. Початкова школа в Лендінарі, Румунія, Венето, 1937 рік. // Believe, obey, cook!. Journal of Romance Studies. 2024. Vol. 24, no. 3. С. 252. URL: <https://doi.org/10.3828/jrs.2024.14> (дата звернення: 02.03.2025).
3. Брунеллі М. Мілан, 7 травня 1940 року, фото. Іспити студентів курсу домогосподарства, організовані Провінційним клубом після робочого дня. // Believe, obey, cook!. Journal of Romance Studies. 2024. Vol. 24, no. 3. С. 256. URL: <https://doi.org/10.3828/jrs.2024.14> (дата звернення: 02.03.2025).
4. Брунеллі М. Обкладинка брошури, опублікованої партійною секцією Massaie Rurali. // Believe, obey, cook!. Journal of Romance Studies. 2024. Vol. 24, no. 3. С. 261. URL: <https://doi.org/10.3828/jrs.2024.14> (дата звернення: 02.03.2025).
5. Брунеллі М. Обкладинка щомісячного жіночого журналу La Massaia. // Believe, obey, cook!. Journal of Romance Studies. 2024. Vol. 24, no. 3. С. 253. URL: <https://doi.org/10.3828/jrs.2024.14> (дата звернення: 02.03.2025).
6. Грація В. Д. Демонстрація жіночих ручних робіт, початок 1930-х років. Жінки-прядильниці одягнені в ломбардські костюми початку XV століття. // How Fascism Ruled Women: Italy, 1922-1945. Лондон : University of California Press, 1993. С. 187. URL: <https://doi.org/10.2307/2166925> (дата звернення: 02.03.2025).
7. Грація В. Д. Мати з робітничого класу в клініці ONMI в Ро, кінець 1920-х років. // How Fascism Ruled Women: Italy, 1922-1945. Лондон : University of California Press, 1993. С. 67. URL: <https://doi.org/10.2307/2166925> (дата звернення: 02.03.2025).

8. Грація В. Д. Мати-селянка, її перші трое дітей і старійшини в Емілії, 1930-ті роки. // *How Fascism Ruled Women: Italy, 1922-1945*. Лондон : University of California Press, 1993. С. 67. URL: <https://doi.org/10.2307/2166925> (дата звернення: 02.03.2025).

9. Грація В. Д. Плакат для національного ONMI, 1935 рік. // *How Fascism Ruled Women: Italy, 1922-1945*. Лондон : University of California Press, 1993. С. 74. URL: <https://doi.org/10.2307/2166925> (дата звернення: 02.03.2025).

10. Грація В. Д. Плакат для національного ONMI, 1937 рік. // *How Fascism Ruled Women: Italy, 1922-1945*. Лондон : University of California Press, 1993. С. 75. URL: <https://doi.org/10.2307/2166925> (дата звернення: 02.03.2025).

11. Грація В. Д. Фашистський жіночий обід під прапором Савойського дому, Павія, початок 1930-х років. // *How Fascism Ruled Women: Italy, 1922-1945*. Лондон : University of California Press, 1993. С. 276. URL: <https://doi.org/10.2307/2166925> (дата звернення: 02.03.2025).

12. Approvazione del regolamento per l'esecuzione della legge 10 dicembre 1925, n. 2277, sulla protezione e l'assistenza della maternità e dell'infanzia. : REGIO DECRETO of 15.04.1926 no. 718. URL: <https://www.normattiva.it/atto/caricaDettaglioAtto?atto.dataPubblicazioneGazzetta=1926-05-05&atto.codiceRedazionale=026U0718&atto.articolo.numero=0&atto.articolo.sottoArticolo=1&atto.articolo.sottoArticolo1=0&qId=&tabID=0.4369759673412237&title=lbl.dettaglioAtto&generaTabId=true> (дата звернення: 07.03.2025).

13. Benito Mussolini, Discorso alla Camera dei Deputati 26 maggio, Biblioteca privata di Alessandro Serafini, 1927

14. Carta Della Scuola : Legge Quadro of 15.02.1939.

15. Conversione in legge, con modificazioni, del R. decreto-legge 17 giugno 1928, n. 1314, relativo al passaggio delle scuole e degli istituti d'istruzione tecnica-professionale dalla dipendenza del Ministero dell'economia nazionale a quella del

Ministero della pubblica istruzione: Legge of 20.12.1928, no. 3230. URL: <https://www.normattiva.it/atto/caricaDettaglioAtto?atto.dataPubblicazioneGazzetta=1929-01-23&atto.codiceRedazionale=028U3230&tipoDettaglio=originario&qId=&classica=true&dataVigenza=&generaTabId=true&bloccoAggiornamentoBreadCrumb=true&title=lbl.dettaglioAtto&tabID=> (дата звернення: 16.03.2025).

16. Decalogo della Piccola Italiana (1935). URL: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/decalogo-della-piccola-italiana-1935.html> (дата звернення: 16.03.2025).

17. Discorso dell'8 maggio 1936, in B. Mussolini, Scritti e Discorsi dell'Impero, novembre 1935 – XIV – 4 novembre 1936 – XV, Edizione definitiva X, Hoepli Editore, Milano, 1936

18. Istituzione della Scuola media.: LEGGE of 01.07.1940 no. 899. URL: <https://www.normattiva.it/atto/caricaDettaglioAtto?atto.dataPubblicazioneGazzetta=1940-07-25&atto.codiceRedazionale=040U0899&atto.articolo.numero=0&atto.articolo.sottoArticolo=1&atto.articolo.sottoArticolo1=0&qId=1256023f-cf19-4735-8cce-cd2f496bd272&tabID=0.005360418912197407&title=lbl.dettaglioAtto&generaTabId=true> (дата звернення: 16.03.2025).

19. Pope Pius XI On Christian Marriage. New York : Barry Vail Corporation, 1931. 133 p.

20. Protezione e assistenza della maternità e dell'infanzia.: LEGGE of 10.12.1925 no. 2277. URL: <https://www.normattiva.it/atto/caricaDettaglioAtto?atto.dataPubblicazioneGazzetta=1926-01-07&atto.codiceRedazionale=025U2277&tipoDettaglio=originario&qId=> (дата звернення: 07.03.2025).

21. Regolamento per i concorsi a cattedre nei Regi istituti medi d'istruzione e per le abilitazioni all'esercizio professionale dell'insegnamento medio.: REGIO DECRETO of 09.12.1926 no. 2480.

URL: <https://www.normattiva.it/atto/caricaDettaglioAtto?atto.dataPubblicazioneGazzetta=1927-03-29&atto.codiceRedazionale=026U2480&atto.articolo.numero=0&atto.articolo.sottoArticolo=1&atto.articolo.sottoArticolo1=0&qId=&tabID=0.005360418912197407&title=lbl.dettaglioAtto&generaTabId=true> (дата звернення: 16.03.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А – фотографії

Ігри для маленької мами завтрашнього дня, після уроку домоводства. Початкова школа в Лендінарі, Румунія, Венето, 1937 рік.¹⁵³

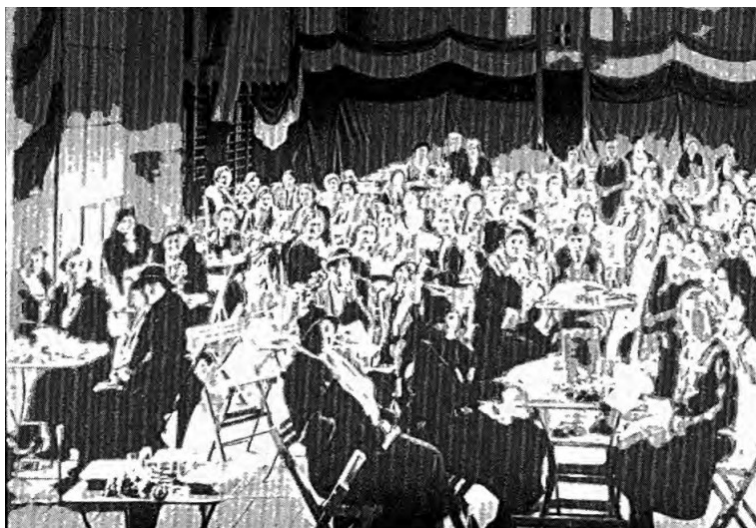
Домашнє господарство для майбутніх мам. Початкова школа в Баньякавалло, Равенна. Навчальний рік 1936-7.¹⁵⁴

¹⁵³ Brunelli M. Believe, obey, cook!...P. 252.

¹⁵⁴ Ibid, P. 252.

Мілан, 7 травня 1940 року, фото. Іспити студентів курсу домогосподарства, організовані Провінційним клубом після робочого дня.¹⁵⁵

Фашистський жіночий обід під прапором Савойського дому, Павія, початок 1930-х років.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Brunelli M. Believe, obey, cook!...P. 256.

¹⁵⁶ Grazia V. D. How Fascism...P. 276

Мати з робітничого класу в клініці ONMI в Ро, кінець 1920-х років.¹⁵⁷

Мати-селянка, її перші троє дітей і старійшини в Емілії, 1930-ті роки.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Grazia V. D. How Fascism...P. 67.

¹⁵⁸ Ibid, P. 67.

Демонстрація жіночих ручних робіт, початок 1930-х років. Жінки-прядильниці одягнені в ломбардські костюми початку XV століття.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Grazia V. D. How Fascism...P. 187.

Додаток Б – постери/плакати/ілюстрації

Обкладинка щомісячного жіночого журналу La Massaia.¹⁶⁰

Плакат для національного ONMI, 1935 рік.¹⁶¹

¹⁶⁰ Brunelli M. Believe, obey, cook!...P. 253.

¹⁶¹ Grazia V. D. How Fascism...P. 74.

Плакат для національного ONMI, 1937 рік.¹⁶²

Обкладинка брошури, опублікованої партійною секцією Massaie Rurali.¹⁶³

Додаток В – Декалог «Італійської дівчинки»¹⁶⁴

¹⁶² Grazia V. D. How Fascism...P. 75.

¹⁶³ Brunelli M. Believe, obey, cook!...P. 261.

1. Виконувати свій обов'язок дочки, сестри, школярки, подруги, з добротою, радістю, навіть якщо обов'язок іноді важкий;
2. Служити Батьківщині як найвеличніша мати, мати всіх добрих італійців;
3. Любити Дуче, який зробив батьківщину сильнішою і більшою;
4. З радістю підкоряйтеся начальству;
5. Майте мужність виступити проти тих, хто радить зло і знущається з чесності;
6. Виховувати своє тіло так, щоб воно долало втому, а душу – не боятися болю;
7. Тікай від дурного марнославства, але люби красиві речі;
8. Любов до роботи, яка є життям і гармонією.